

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA VEŘEJNÉ EKONOMIKY

Státní podpora rodinám s dětmi ve vybraných zemích EU
State Subvention to Families with Children in Selected EU Countries

Student: Bc. Alexandra Beranová
Vedoucí diplomové práce: PhDr. Mgr. Hana Fachinelli, Ph.D.

Ostrava 2010

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Alexandra Beranová**
Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202T055 Veřejná ekonomika a správa
Specializace: 00 Veřejná ekonomika a správa
Téma: **Státní podpora rodinám s dětmi ve vybraných zemích EU**
State Subvention to Families with Children in Selected EU Countries

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Přístupy k zabezpečení rodin s dětmi v zemích EU
 3. Systémy zabezpečení rodin s dětmi v České republice, Slovenské republice a Velké Británii
 4. Srovnání systémů zabezpečení rodin s dětmi ve vybraných zemích a z něj vyplývající doporučení pro ČR
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

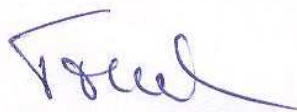
- KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: Aspi, 2007. 504 s. ISBN 80-7357-276-1.
MUNKOVÁ, G. a kol. *Sociální politika v evropských zemích*. Praha: Karolinum, 2004. 191 s. ISBN 80-246-0780-8.
STANEK, V. a kol. *Sociálna politika*. Bratislava: Sprint dva, 2008. 375 s. ISBN 978-80-89393-02-2.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

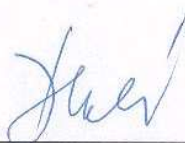
Vedoucí diplomové práce: **PhDr. Mgr. Hana Fachinelli, Ph.D.**

Datum zadání: 20.11.2009

Datum odevzdání: 30.04.2010

doc. Ing. Petr Tománek, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

„Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně“.

V Ostravě dne 30. dubna 2010

.....

Bc. Alexandra Beranová

Obsah

1 Úvod.....	1
2 Přístupy k zabezpečení rodin s dětmi v zemích EU	3
2.1 Sociální politika	3
2.2 Organizace zabezpečení rodin s dětmi v zemích EU	7
3 Systémy zabezpečení rodin s dětmi v České republice, Slovenské republice a Velké Británii	16
3.1 Systém zabezpečení rodin s dětmi v ČR.....	16
3.1.1 Systém státní sociální podpory v ČR.....	17
3.1.2 Základní pojmy v oblasti státní sociální podpory.....	19
3.1.3 Dávky systému státní sociální podpory	21
3.2 Systém zabezpečení rodin s dětmi na Slovensku.....	27
3.2.1 Systém státní sociální podpory na Slovensku.....	29
3.2.2 Základní pojmy v oblasti státní sociální podpory.....	29
3.2.3 Dávky systému státní sociální podpory	31
3.3 Systém zabezpečení rodin s dětmi ve Velké Británii.....	37
3.3.1 Zabezpečení rodin s dětmi ve Velké Británii	38
3.3.2 Základní pojmy v oblasti zabezpečení rodin s dětmi.....	40
3.3.3 Dávky uplatňované na podporu rodin s dětmi.....	41
4 Srovnání systémů zabezpečení rodin s dětmi ve vybraných zemích a z něj vyplývající doporučení pro ČR.....	46
4.1 Vyplácené dávky rodinám s dětmi.....	46
4.2 Poměr vyplácených dávek k minimální a průměrné hrubé mzdě	47
4.2.1 Porodné	48
4.2.2 Přídavek na dítě	49
4.2.3 Rodičovský příspěvek.....	51
4.3 Vývoj sociálních výdajů	52
4.4 Organizace vyplácených dávek rodinám s dětmi.....	54
4.5 Zhodnocení systémů zabezpečení rodin a doporučení pro ČR v oblasti vyplácených dávek rodinám s dětmi	56
5 Závěr.....	61
Seznam použité literatury	64
Seznam zkratk	
Seznam tabulek a grafů	
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	
Seznam příloh	

1 Úvod

V moderní společnosti je rodina chápána jako základní jednotka společnosti, a proto je chráněna a podporována státem. Rodina je také původní a nejdůležitější sociální skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou. Významem rodiny je kulturní přenos, proces předávání tradic, zvyků, kulturních hodnot a zvláště významný je přenos základních kulturních návyků. Snahou vlády je tedy podporovat rodinu tak, aby byla schopna vychovávat další generace. Jedná se o téma, které je velmi diskutované a to proto, že se dotýká téměř každého občana.

V době vzniku Společenství se velký význam přikládal fungování trhu a předpokládalo se, že právě to povede rovněž ke zlepšení sociální situace a sblížení sociálních podmínek v jednotlivých členských zemích. Tento názor se ale bohužel nepotvrdil, což se projevilo důrazem na sociální dimenzi jednotného vnitřního trhu. Došlo ke značnému rozšíření v záběru sociální politiky Společenství, ale i přes to sociální politika nadále zůstala v kompetenci členských států. Proto se setkáme s různými přístupy v jednotlivých zemích k sociální politice a rovněž k zabezpečení rodin s dětmi.

Diplomová práce je zaměřena na obecné přístupy k zabezpečení rodin s dětmi v zemích Evropské unie a následně na popis a analýzu přístupu k zabezpečení rodin ve vybraných zemích, kterými jsou Česká republika, Slovensko a Velká Británie. ČR byla vybrána z toho důvodu, protože je to země, ve které žijeme. 1. 1. 1993 došlo k rozdělení České a Slovenské Federativní republiky na dva samostatné státy, a to na Českou republiku a Slovenskou republiku, proto nás bude zajímat, zda v systému Slovenska nalezneme i v dnešní době podobné rysy v zabezpečení rodin s dětmi, jako jsou v ČR. Systém zabezpečení rodin s dětmi ve Velké Británii byl vybrán proto, že leží v západní Evropě (zbylé dva státy představují střední Evropu), dále proto, že je představitelem jiného sociálního modelu a proto předpokládáme, že se její přístupy k zabezpečení rodin s dětmi budou značně lišit.

Cílem diplomové práce je popsat zabezpečení rodin s dětmi ve vybraných zemích EU, srovnat, zhodnotit a navrhnout případná doporučení pro zlepšení systému zabezpečení rodin s dětmi v ČR.

V souladu s výše uvedeným cílem byly stanoveny následující hypotézy. První hypotéza se vztahuje ke Slovensku. Slovensko má podobnou strukturu a konstrukci dávek na zabezpečení rodin s dětmi jako ČR, díky jejich společné historii. Další hypotéza předpokládá, že dávky, určené k zabezpečení rodin ve všechny vybraných zemích, jsou

zaměřeny na stejné události v životě rodiny. Poslední hypotéza předpokládá, že s ohledem na podobnosti v konstrukci programů jsou zkušenosti se srovnávanými zeměmi využitelné v ČR.

Při vypracování diplomové práce bude využita metoda analýzy, která zkoumá jednotlivé přístupy k zabezpečení rodin s dětmi ve vybraných zemích EU. Dále metoda syntézy a srovnání, která bude uplatněna především při srovnání vybraných přístupů v jednotlivých zemích.

Druhá kapitola je zaměřena teoreticky na obecné přístupy, které jsou uplatňovány v zabezpečení rodin s dětmi. Kapitola se věnuje definici sociální politiky, jejím modelům a funkcím. Dále kapitola popisuje obecná pravidla pro přiznání dávek v zemích EU. Následující kapitola přiblíží systémy zabezpečení rodin s dětmi ve vybraných zemích Evropské unie. Jako první bude popsán systém zabezpečení rodin s dětmi v ČR, poté systém Slovenska jako poslední Velké Británie. Každá z těchto zemí bude nejdříve zařazena do modelu sociální politiky a poté budou uvedeny dávky a konstrukce dávek, které jsou uplatňovány pro zabezpečení rodin s dětmi.

Komparaci uvedených systémů, jejich zhodnocení a případná doporučení pro ČR budou uvedena v kapitole čtvrté.

Podklady pro zpracování této diplomové práce budou čerpány jednak z knižních publikací zaměřených na oblast sociální politiky, oblast zabezpečení rodin s dětmi, z příslušné legislativy, dále z internetových zdrojů Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, Ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny SR a Ministerstva sociálního zabezpečení a zdraví.

2 Přístupy k zabezpečení rodin s dětmi v zemích EU

Fungování rodiny, která představuje základní a zároveň nejstarší sociální jednotku, má velký význam pro společnost a proto je jí podporována. V moderní společnosti je za rodinu považováno soužití manželů nebo partnerů s dítětem nebo dětmi, nebo jednoho rodiče s dítětem či dětmi. Podpory se nejvíce dostává rodinám, které pečují o ekonomicky závislé děti a těm, které realizují výchovné a sociální funkce rodiny.

Sociální politika se liší v prostoru, v čase a od svého počátku prošla řadou vývojových etap, ve kterých postupně měnila svoji podobu a obsah. V současné době sociální politika zahrnuje i zabezpečení rodin s dětmi, které je ve většině států začleněno do systému sociálního zabezpečení. Přístupy k zabezpečení rodin s dětmi se liší, v jednotlivých státech, na základě zvoleného modelu sociálního státu.

2.1 Sociální politika

Sociální politika je součástí politického procesu a také součástí politiky každé vlády. Rozdílné přístupy v jednotlivých zemích jsou dány jednak historickým vývojem země i současnými sociálně-ekonomickými podmínkami dané země. Sociální politika není jednoznačně definována. V nejširším slova smyslu můžeme říci, že se jedná o soubor nástrojů, metod a opatření, které směřují k dosažení stanovených cílů. Obecným cílem je dosažení sociální soudržnosti. V nejužším slova smyslu je sociální politika chápána jako sociální ochrana občanů¹.

Charakter sociální politiky určují její funkce, které jsou různě vymezovány co do názvu a obsahu. K základním funkcím sociální politiky řadíme funkci ochrannou, aktivizační, redistribuční a preventivní.

Ochranná funkce patří k nejstarším a směřuje k odstranění nebo zmírnění nežádoucích důsledků nepříznivé životní situace. V moderních systémech sociální politiky dominuje funkce *aktivizační*. Ta spočívá v uplatnění nástrojů, které stimulují občana k vlastnímu úsilí při řešení nepříznivé situace, zejména pak při předcházení událostem, které k nim vedou. *Redistribuční* funkce se snaží o zmírnění nerovného postavení občanů na trhu. Touto funkcí je určován podíl jednotlivců na výsledku ekonomické činnosti a na společenském bohatství. Přerozdělení je dosahováno přímo – podporou příjmu, nebo nepřímo – nastavením minimálních příjmových veličin. Dalším způsobem redistribuce je poskytování služeb, které jsou bezplatné. Poslední funkce sociální politiky je funkce *preventivní*. Snahou je zcela nebo

¹ FACHINELLI, H. Sociální politika a sociální zabezpečení. str. 11.

v co možná největší míře zabránit nežádoucím sociálním situacím. Preventivní funkce má v dnešní době neobyčejnou sílu, protože se moderní sociální politika zdaleka neomezuje na pouhou ochranu a pomoc v sociálních situacích².

Sociální politika se začala vyvíjet až koncem 16. století. Do této doby byla chudoba považována za zcela přirozený jev. Existovala pouze soukromá dobročinnost, která se snažila o zmírnění stavu nouze. Postupně s rostoucími ekonomickými a sociálními problémy se zvyšoval tlak na zapojení veřejných subjektů, především státu a obce. V průběhu vývoje sociální politika měnila svoji podobu a prošla několika vývojovými etapami.

Nejdříve to bylo období experimentace, které trvalo od 80. let 19. století až do konce 1. světové války. V této době se do popředí zájmů dostávají problémy na trhu práce. Německo bylo první zemí, která začala hledat nástroje kolektivního zabezpečení zaměstnanců, výsledkem čehož bylo koncipování systému sociálního pojištění pro případ úrazu, nemoci, stáří a invalidity. Tato koncepce se začala rychle rozšiřovat do ostatních zemí Evropy.

Dalším obdobím bylo období konsolidace v letech 1930 – 1945. Tato etapa byla ovlivněna krizí 30. let, která zasáhla všechny země, a proto došlo k vytváření ucelených programů sociální ochrany. V tomto období přišla Velká Británie s novými podněty na zmírnění dopadů nezaměstnanosti a chudoby, které byly založeny na příspěvkové soustavě sociálního pojištění spravované státem³.

Následující období, období přestavby, bylo zahájeno po 2. světové válce a trvalo do počátku 60. let 20. století. Toto období bylo pod vlivem modelu tvořícího se ve Velké Británii, označovaného Welfare State. Tento model zaznamenal největší rozmach ve skandinávských zemích. Společným jmenovatelem této koncepce bylo vyrovnat šance občanů při vstupu do života a zabezpečit všem životní standard jako sociální právo prostřednictvím přerozdělování. Dominantní postavení v tomto modelu měl stát a tento model se orientoval hlavně na podporu dobrého zdravotního stavu, vzdělání a zabezpečení nezbytné úrovně příjmů.

Období expanze, které probíhalo v letech 1962 – 1973, je označováno jako „zlatý věk sociálního státu“. Ekonomiky vyspělých evropských zemí se vzpamatovávaly z válečných následků. Kvalita sociálního života se zlepšovala. Ke konci období se však již ozývaly hlasy odborníků upozorňující na krizi sociálního státu, na neefektivnost výdajů na sociální politiku⁴.

² KREBS, V. a kol. Sociální politika. str. 54 - 61.

³ FACHINELLI, Hana. Sociální politika a sociální zabezpečení. str. 27 - 30.

⁴ FACHINELLI, Hana. Sociální politika a sociální zabezpečení. str. 27 - 30.

Období fiskální krize v 70. letech je spojeno s ropnými šoky. Ekonomická recese vedla k poklesu HDP, růstu nezaměstnanosti a inflaci. Tlak na veřejné rozpočty volal po ztížení výdajů na sociální účely. První šok v letech 1973 – 1974 vyvolal prudký nárůst výdajů na sociální dávky a služby, což zpětně vytvořilo bariéru ekonomického růstu. Druhý ropný šok, na konci 70. let, vedl ke snížení tempa růstu výdajů na sociální účely. Důvodem byl nejen ekonomický nedostatek, ale i zvyšující se ztráta sociálního konsensu s koncepcí založenou na vysokém zdanění a na tempu rostoucích veřejných výdajů.

V polovině 80. let 20. století bylo třeba přistoupit ke změně celé hospodářské politiky, tedy i politiky sociální. Změna souvisela se změnou úlohy státu, posílení jeho role v oblasti garanta lidské důstojnosti a lidských práv, v oblasti koncepční a redukce jeho kompetencí⁵.

Historický vývoj i současné ekonomické a sociální podmínky utvářejí podobu sociální politiky. Na typ sociální politiky můžeme v jednotlivých zemích nahlížet z různých hledisek (zpravidla porovnáváme úlohu státu, míru spoluúčasti nestátních subjektů, cílenost zaměření sociální politiky, apod.). Zpravidla jsou uváděny tři základní modely sociální politiky, které jsou rozlišovány v literatuře o sociální politice v zemích OECD. Dělení podle R. M. Titmuse⁶ uvádí základní typy sociální politiky: institucionální typ, výkonově korporativní typ a reziduální typ. Toto členění přijali všichni renomovaní odborníci, i když se později můžeme setkat v jejich dílech s nějakými změnami. Např. G. Esping-Andersen⁷ uvádí následující modely sociální politiky: liberální angloamerický typ (mezi představitele se řadí Velká Británie, Irsko a Nizozemsko), konzervativní katolický typ (hlavní představitelé jsou Německo, Francie, Itálie a Španělsko) a sociálnědemokratický skandinávský typ.

Modely sociální politiky lze charakterizovat takto⁸:

- a) *reziduální typ* označován také jako liberální typ. Tento typ sociální politiky má kořeny v tzv. laissez faire. Tento model klade hlavní důraz na individuální odpovědnost každého člověka na uspokojování sociálních potřeb. Model spoléhá výhradně na trh, jeho instituce a na rodinu. Pouze v případě, že tyto instituce selžou, nastupuje stát, který poskytuje dávky, ale ty jsou relativně skromné a odvíjejí se od testování příjmu. Role státu jako

⁵ FACHINELLI, Hana. Sociální politika a sociální zabezpečení. str. 27.

⁶ Wikipedia [online únor 2010]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki>>.

⁷ Socioweb [online únor 2010]. Dostupný z WWW:
<<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=337&lst=103>>.

⁸ KREBS, V. a kol. Sociální politika. str. 51 - 54.

subjektu sociální politiky je zde potlačena. Míra redistribuce je v tomto modelu nejnižší. Tomuto modelu se nejvíce blíží USA a Japonsko, v poslední době také Velká Británie.

- b) *korporativní typ* označovaný také jako konzervativní model. Hlavní myšlenkou tohoto modelu je snaha uspokojovat sociální potřeby na základě výkonu a produktivity. Tento model zdůrazňuje význam pracovních zásluh pro uspokojování sociálních potřeb. Stát garantuje pouze základní společensky uznané minima potřeby a vytváří prostor pro působení nestátních subjektů. Míra redistribuce je v tomto modelu vyšší než v modelu reziduálním. Konzervativnímu modelu se nejvíce přibližují sociální politiky např. Německa, Rakouska a Francie.
- c) *redistributivní typ*, který je také označovaný jako sociálně demokratický typ. V tomto modelu má stát dominantní roli. Jeho myšlenkou je, že sociální potřeby lidí vnímá jako sociální práva. Orientuje se na univerzální poskytování dávek, tj. na vymezené sociální skupiny, bez ohledu na to, jaké jsou jejich možnosti potřeby pokrýt. Tento model je velice náročný na ekonomické zdroje, vyžaduje proto značný rozsah redistribucí. V tomto modelu stát pokrývá značný prostor sociální politiky a omezuje aktivity nestátních subjektů. Tento model je přiřazován skandinávským zemím, Dánsku, Holandsku i některým západoevropským zemím.

S dalším členěním modelů sociální politiky se můžeme setkat ve zprávě Andree Sapira⁹ (profesora Bruselské svobodné univerzity a bývalého poradce Evropské komise). Ten ve své zprávě uvádí, že podle něj existují čtyři evropské sociální modely, a to model severský, anglosaský, středomořský a kontinentální. Přičemž, podle jeho názoru, vykazuje udržitelnost model severský a anglosaský. Ve své zprávě také uvádí, že myšlenka jednotného evropského sociálního modelu je zavádějící a také připomíná, že politiky v oblasti práce a sociálních věcí jsou v kompetenci národních vlád a nikoliv Evropské unie.

Severský model nalezneme v Dánsku, Švédsku, Finsku a dnes už i v Holandsku. Tento systém se vyznačuje rozsáhlým sociálním zajištěním a širokou nabídkou kvalitních sociálních služeb. Daňové zatížení v těchto zemích patří mezi nejvyšší, protože je tento systém financován převážně z veřejných zdrojů. Ve srovnání s jinými zeměmi mají země tohoto

⁹ Euro zprávy [online únor 2010]. Dostupný z WWW:
<http://www.falbr.cz/eu/2006/EURO_ZPRAVY_2006_1.pdf>.

modelu poměrně štědré dávky, což je, na druhou stranu, kompenzováno přísností pro jejich pobírání.

Anglosaský model je typický pro dvě evropské země, Velkou Británii a Irsko. Tento model se pohybuje na rozhraní mezi evropským a americkým typem sociálního zabezpečení. Země s anglosaským modelem se snaží dávkami sociálního pojištění zajistit garantované minimum pro všechny občany. V 90. letech se začala více klást pozornost na aktivní politiku zaměstnanosti, vznikaly programy pomáhající problémovým skupinám osob najít si práci. Cílem bylo zkrátit dobu nezaměstnanosti na co nejkratší a nenechat nezaměstnané pouze pohodlně pobírat podporu.

Středomořský model tvoří různorodou skupiny, která má hodně společného s kontinentálním modelem. V tomto modelu hraje důležitou roli církev a rodina. Stát hodně spoléhá na pomoc rodiny, a proto jsou zde dávky nižší a dávky v nezaměstnanosti málo štědré. Mužský živitel rodiny zde má silnou zaměstnaneckou ochranu, zatímco jiné skupiny lidí (např. ženy) trpí vysokou nezaměstnaností a na trhu práce participují hlavně díky nepravidelným pracovním úvazkům. Představiteli tohoto modelu jsou Portugalsko, Španělsko, Řecko a Itálie.

Kontinentální model je historicky nejstarší. Sociální stát bývá v tomto modelu štědrý, pečuje o své obyvatelstvo po celý jejich život. Proto obyvatelé těchto zemí svůj systém brání, jsou zvyklí platit vyšší daně, které jim dávají pocit bezpečí v nejistém tržním prostředí. V tomto modelu je tedy nízká pravděpodobnost ocitnutí se na hranici chudoby a na straně druhé vyšší nezaměstnanost. Nezaměstnanost má v tomto případě tendenci stát se dlouhodobou. Tento model se uplatňuje v Německu, Francii, Belgii, Rakousku a Lucembursku¹⁰.

2.2 Organizace zabezpečení rodin s dětmi v zemích EU

Rodina stojí ve všech vyspělých zemích v popředí zájmu a její zabezpečení je vždy obsaženo v programech sociálního zabezpečení. Sociální zabezpečení je prostředkem k uskutečňování cílů a úkolů sociální politiky.

Sociální zabezpečení má řadu definic. Můžeme ho chápat jako soubor institucí, zařízení a opatření, prostřednictvím kterých se uskutečňuje předcházení, zmírňování a odstraňování následků sociálních událostí občanů. Z hlediska jednotlivce je sociální

¹⁰ Ministerstvo práce a sociálních věcí Brno [online únor 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/6607/6_Spiridon_Paraskewopoulos_CZ.pdf>.

zabezpečení forma společenské pomoci, která ho finančně nebo naturálně podporuje v určitých společnostech uznaných životních situacích¹¹. V tradičních demokraciích v Evropě představuje sociální zabezpečení zajištění lidských práv státem na přijatelné sociální úrovni. V naší společnosti je to pojem, který znamená soubor právních norem, institutů, institucí a vztahů, jejímž cílem je předcházet sociálním rizikům, odstraňování negativním následkům a vytvářet tak příznivé podmínky pro všestranný rozvoj člověka.

Pojem sociální zabezpečení je používán v případě, že hovoříme o státem zajištěné sociální bezpečnosti občana při vzniku sociální události (což je tíživá situace občana vyplývající z běhu života a podmínek moderní civilizace, kterou nemůže občan překonat sám bez pomoci zvenčí, v rámci zabezpečení rodin s dětmi jsou významné sociální události, jako je těhotenství, mateřství, apod.), přičemž se stát snaží regulovat odpovědnost občana za svou budoucnost a stanovit míru a formy sociální solidarity mezi občany¹².

Země EU mohou zabezpečení rodin strukturovat pouze do jednoho programu, který je speciálně zaměřený na rodiny s dětmi, nebo může být součástí více programů. Např. část zabezpečení může být součástí zabezpečení v nemoci a část může být poskytována z programu pomoci ve stavu hmotné nouze.

Při financování programů, které se zabývají zabezpečením rodinám s dětmi, se uplatňují různé techniky financování¹³:

- a) *sociální pomoc* - je to historicky nejstarší technika, která se vyvinula ze soukromé dobročinnosti. K jejím základním znakům patří zejména to, že je financována z veřejných rozpočtů, je adresná (tj. váže se na konkrétní situaci žadatele) a posledním znakem je, že trenduje ke garanci minimálního standardu. Při konstrukci sociální pomoci se řeší problém stanovení hranice, do které je řešení situace na jedinci a jeho rodině, a od kdy mají tyto náklady nést veřejné rozpočty.
- b) *státní zaopatření* – rozvíjelo se po 2. světové válce, do 70. let 20. století, kdy země zasáhla fiskální krize. V této technice financování je předpokladem to, že jsou dávky poskytovány přímo ze státního rozpočtu, tedy z všeobecných daní, nebo z příspěvků, které směřují do státního rozpočtu ve formě účelových daní. V současné době je tato technika používána jako alternativa k sociálnímu či soukromému pojištění nebo jako jeho doplněk. Tato technika umožňuje nejvyšší míru solidarity, ale na druhou stranu je ve vztahu k občanům nejméně motivační.

¹¹ KREBS, V. a kol. Sociální politika. str. 162.

¹² POTŮČEK, M. Sociální politika. str. 69 - 72.

¹³ FACHINELLI, Hana. Ekonomika sociálního zabezpečení. str. 34 - 39.

c) *sociální pojištění* - k základním znakům pojištění patří riziko, pojistné a pojistné plnění. Sociální pojištění může být koncipováno jako všeobecné nebo diferencované. Všeobecné sociální pojištění se vztahuje na všechny občany s trvalým bydlištěm v zemi. Může se však vztahovat pouze na osoby ekonomicky aktivní nebo pouze na zaměstnance. Diferencované pojištění má rozdílně nastavené podmínky pro jednotlivé skupiny ekonomicky aktivních. Jako technika financování programů zabezpečení rodin s dětmi se uplatňuje pouze ojedinelé.

Rodiny s dětmi jsou skupinou, na kterou se sociální zabezpečení ve všech vyspělých zemích vždy vztahuje, ale rozsah i forma zabezpečení se ve všech zemích velmi liší. V některých zemích je tendence koncentrovat dávky rodinám s dětmi do jednoho programu, jindy toto sociální zabezpečení rodin s dětmi prochází více programy.

Do zabezpečení rodin s dětmi jsou zpravidla zahrnuty následující sociální události:

- ✓ ztráta příjmu z výdělečné činnosti v důsledku pracovního volna z důvodu péče o dítě,
- ✓ zvýšené náklady spojené s narozením dítěte,
- ✓ zvýšené náklady v souvislosti s výchovou a výživou dětí, se zabezpečením jejich vzdělávání,
- ✓ náhradní rodinná péče.¹⁴

Peněžitou podporu rodinám s dětmi v těchto případech rozdělujeme na přímou a nepřímou. Přímá podpora zahrnuje v zemích různě široký rozsah dávek, peněžitých i věcných (např. porodné, pohřebné, apod.). Naopak nepřímá podpora se uskutečňuje nejčastěji v podobě slev na dani z příjmů v souvislosti s péčí o dítě¹⁵. Tyto dva způsoby podpor se v praxi často kombinují.

Rodinné přídavky (resp. přídavky na děti) jsou cizí v extrémně liberálním přístupu k dětem. Rodičovství je zde chápáno jako soukromá záležitost i se všemi finančními důsledky. Tento koncept se dnes uplatňuje z vyspělých zemí pouze v USA a na Novém Zélandu (tedy mimo země EU). S tímto postojem se můžeme ještě setkat v zemích postižených populační explozí. Zde přídavky na děti nepřicházejí v úvahu z populačních důvodů, naopak dítě narozené „nad normu“ může být pokutováno negativními přídávky na děti. V Evropě je rodičovství nejen soukromým problémem, ale i významnou společenskou

¹⁴ KREBS, V. a kol. Sociální politika. str. 162.

¹⁵ KREBS, V. a kol. Sociální politika. str. 359 - 362.

záležitostí. Podle tohoto přístupu se na úhradě nákladů na výchovu mají podílet nejen rodiče dětí, ale i osoby, které děti nevychovávaly.

Slevy na dani z příjmů jsou koncipovány zcela odlišným způsobem. Koncepce zdanění příjmů vychází ze zdanění příjmů jeho jednoho ze tří hlavních daňových kanálů. Jestliže se budou zdaňovat příjmy, musí se rozhodnout nejen to, co se rozumí pod pojmem příjmy, dále to, zda zdaňovat jednotlivce nebo rodiny (či domácnosti). Slevy na dani z příjmů lze pojmut v daleko širším slova smyslu. Jedná se o využití odpočitatelných položek k úhradě nákladů na výživu a výchovu dětí¹⁶.

Četnost i struktura dávek poskytovaných rodinám s dětmi je rozdílná. Mezi nejfrekventovanější dávky patří přídavek na dítě, porodné a dávky v mateřství (v ČR peněžitá pomoc v mateřství).

S *přídavky na děti* se můžeme setkat v Evropě od 19. století. Dnes existují ve většině vyspělých zemí, v EU tuto dávku nenalezneme např. v Řecku. Systémy přídavků na děti využívají tři metody realizace, jsou jimi:

- sociální pojištění, přídavky jsou poskytovány pojištěncům nejen po dobu jejich výdělečné činnosti, ale i v nemoci, penzi, atd.,
- státní zaopatření, přídavky jsou vypláceny ze státního rozpočtu, bez vazby na zaměstnání rodičů,
- podnikové zaopatření, přídavky jsou vypláceny zaměstnavatelem jako jeden z příplatků k platu či mzdě.

Přídavek na dítě je diferencovaný podle počtu vychovávaných dětí, podle pořadí vychovávaného dítěte, příjmem rodiny, bývá omezen věkem dítěte nebo se také zohledňuje, zda se jedná o rodinu úplnou nebo neúplnou. Např. v Německu se přídavek na dítě zvyšuje v závislosti na pořadí vychovávaného dítěte. Diferenciace přídavku podle věku dítěte se používá jen v menším počtu zemí¹⁷..

Porodné je dávka, která se poskytuje při narození dítěte, většinou ze státního rozpočtu. Existuje asi ve třetině vyspělých zemích. Charakteristický je francouzský systém porodného, ten spočívá v existenci dvou dávek (dávka před narozením dítěte, podpora při narození dítěte), vyplácených ve třech splátkách a vázaný na lékařskou prohlídku ženy a dítěte. Porodné bylo zrušeno mj. ve Švédsku a ve Španělsku, dále v Nizozemí, protože zde byl zaveden přídavek na první a druhé dítě. V Německu se vyplácí porodné jen osobám, které nemají nárok na dávku v mateřství. Ve Finsku je možno si vybrat mezi porodným a poskytnutím vybavičky.

¹⁶ VOSTATEK, J. Sociální a soukromé pojištění. str. 163 - 165.

¹⁷ VOSTATEK, J. Sociální a soukromé pojištění. str. 168 - 178.

V Belgii se bere na zřetel výše nakupovaných věcí pro novorozence, nejvíce se dává na první dítě a dávka od druhého dítěte výrazně klesá. V Bulharsku byl na podporu porodnosti zavedený systém rostoucí výše dávky s dalším dítětem¹⁸.

U *dávek v mateřství* lze rozlišit dvě základní koncepce. A to koncepci nemocenskou a koncepci nemocensko-rodčovskou. Nemocenská koncepce vychází z potřeby zabezpečit matku několik týdnů před porodem a potom také několik týdnů po porodu. Rozhodující jsou tedy zdravotní důvody na straně matky. Koncepce nemocensko-rodčovská rozlišuje záběr dávky v mateřství nad rámec pracovní neschopnosti matky v souvislosti s porodem, bere také na zřetel nezbytnost osobní péče o dítě v prvním období jeho života. Uplatňuje tedy zdravotní i výchovné důvody. Doba poskytování dávky v mateřství se v jednotlivých zemích liší. Např. ve Francii je mateřská dovolená v rozmezí 8 - 16 týdnů (v případě narození třetího dítěte je délka prodloužena). V Německu je mateřská dovolená 14 týdnů, v Rakousku 20 týdnů a ve Velké Británii 39 týdnů. Tato dávka je zpravidla poskytována spíše zaměstnaným osobám a podmínkou je pojištění. Výše dávky se nejčastěji pohybuje od 90 – 100 % ve vztahu k předcházející mzdě. Pobírání dávky je spojeno s limitem, buď je limitován denní vyměřovací základ, nebo je limitována výše dávky. Obdobné je to i u zdanění této dávky, většina zemí dávky nedaní¹⁹.

Rodičovský příspěvek je dávkou, která časově navazuje na dávku v mateřství. Jedná se o poměrně mladou dávku, která ještě není zcela běžná ve vyspělých zemích, a proto je jeho podoba v jednotlivých zemích různá. Německo dávku vyplácí do dvou let věku dítěte, přičemž dávka se v průběhu vyplácení může krátit, pokud roční příjmy rodiny přesahují stanovenou výši. Ve Francii je rodičovský příspěvek vyplácen všem, kdo pečuje o dítě do tří let jeho věku. Švédsko nerozlišuje mateřskou a rodičovskou dovolenou, rodičovská dávka je vyplácena po dobu 480 dnů a rodiče se mohou střídát v péči o dítě. V některých zemích je dávka kombinována s podporou při ošetřování člena rodiny.

Země, které rozlišují dávku v mateřství a dávku v rodičovství přijaly institut otcovské dovolené. Vychází z toho, že i otec by měl po narození dítěte mít právo zůstat doma. Některé země přiznávají otcovskou dávku na základě kolektivního vyjednávání (Rakousko, Německo). V Řecku, Lucembursku, Španělsku je dávka přiznána na 2 dny, 2 týdny je dávka přiznávána v Belgii, Dánsku, Francii a Velké Británii. Náhrada v souvislosti s otcovskou dovolenou je 80 – 100 % předcházejícího příjmu. Při výplatě dávky v otcovství se setkáme s participací zaměstnavatele, buď dávky poskytuje, ale poté jsou mu refundovány (plně nebo

¹⁸ VOSTATEK, J. Sociální a soukromé pojištění. str. 178 - 180.

¹⁹ VOSTATEK, J. Sociální a soukromé pojištění. str. 180 - 186.

částečně), nebo se můžeme setkat s variantou, kdy zaměstnavatel poskytuje dávku jen za relativně krátké období a zbývající část poskytuje příslušný úřad²⁰.

Oblasti, kde členské státy přenesly svou působnost na orgány EU/ES jen částečně, jsou nazývány jako komunitární nebo-li koordinované politiky, mezi které také patří sociální politika. Cílem národních systémů sociálního zabezpečení členských států není jejich harmonizace, ale pouze jejich koordinace bez zásahu do jejich podstaty. Hlavním důvodem je různorodost dávkových systémů založených na odlišných principech a institucionálním uspořádání systémů v jednotlivých zemích. Každá země si sama stanovuje jaké dávky, za jakých podmínek je bude poskytovat a jak tyto dávky bude vypočítávat. Pro koordinaci systémů sociálního zabezpečení existují dva důležité důvody. Prvním je mobilita pracovníků, protože ta může být vážně narušena, jestliže při ní lidé ztrácejí část nebo všechna svá práva na sociální zabezpečení v důsledku podmínek vyžadovaných jinými systémy sociálního zabezpečení. Tím druhý důvodem je migrace pracovníků a to, že se pracovníci nesmí nacházet v méně výhodném postavení z hlediska sociálního zabezpečení než pracovníci, kteří po celý svůj pracovní život setrvávají v jednom členském státě. Koordinace je navíc nezbytná i z technických kvůli rozdílům v systémech sociálního zabezpečení v jednotlivých zemích a také kvůli neustálým změnám v těchto systémech.

Smyslem koordinace je zabránit tomu, aby občané při pohybu z jednoho členského státu do druhého neztratili nárok na sociální dávky. V procesu koordinace se uplatňují čtyři základní principy:²¹.

Princip rovného zacházení vychází z jakékoliv diskriminace založené na státní příslušnosti. Tento princip v zásadě říká, že všichni občané EU, kteří se volně pohybují po členských státech, mají právo na stejné zacházení ze strany států jako s vlastními občany.

Prostřednictvím *principu aplikace právního řádu* je snahou zabránit vzniku situace, kdy by pracovník, který se pohybuje po členských státech EU, nebyl v žádném z nich pojištěn anebo naopak pojištěn ve více státech najednou.

Princip zachování práv během jejich nabytí je důležitý, protože ve státech EU je nárok na dávky spojen s dovršením období, po které musí být jedinec účasten systému sociálního zabezpečení. Díky tomuto principu můžeme sečíst doby pojištění splněných v jednotlivých členských státech.

²⁰ VOSTATEK, J. Sociální a soukromé pojištění. str. 186 - 189.

²¹ Business info.cz [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/politiky-eu/koordinace-socialniho-zabezpeceni-v-eu/1000521/13314/>>.

*Poslední princip, kterým je zachování nabytých práv, umožňuje výplatu dávek do ciziny*²².

Vstupem zemí do EU začínají v oblasti dávek platit Nařízení Evropského společenství, která jsou základními právními předpisy EU. Tyto předpisy jsou aplikovány v každé členské zemi, mají vyšší právní sílu a země mají povinnost je realizovat ve svých národních právních předpisech. Nařízení neobsahují úpravu jednotlivých dávek, ale pouze stanovují pravidla aplikace právních norem jednotlivých členských států.

- Nařízení č. 1408/71 ze 14. června 1971 o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané, samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství,
- Nařízení č. 1612/68 z 15. října 1968 o volném pohybu pracovníků v rámci Společenství²³.

Nařízení č. 1408/71²⁴ nepokrývá všechny dávky sociálního zabezpečení stanovené národními legislativami, ale upravuje dávky týkající se následujících oblastí:

- ✓ pomoc v mateřství,
- ✓ dávky v případě invalidity,
- ✓ starobní důchody,
- ✓ dávky pro pozůstalé,
- ✓ pracovní úrazy a nemoci z povolání,
- ✓ pohřebné,
- ✓ podpory v nezaměstnanosti,
- ✓ rodinné dávky.

U těchto dávek a podpor nezáleží na tom, zda jsou financovány z příspěvků, ani zda jsou vypláceny zaměstnavateli, institucemi sociálního zabezpečení nebo orgány veřejné správy. V rámci principu volného obchodu je správné, aby ti, kteří tohoto principu využívají, si mohli podržet své nároky na rodinné přídavky i za hranicemi, na celém území Společenství. Proto je třeba, aby předpisy Společenství přihlédly k dávkám spojeným s rodinou situací pracovníka.

²²Business info.cz [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/politiky-eu/koordinace-socialniho-zabezpeceni-v-eu/1000521/13314/>>.

²³ Ministerstvo práce a sociálních věcí [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/3468/ehs_1612_68.pdf>.

²⁴ Nařízení č. 1408/71 z 14. června 1971 o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané.

Rodinné přídavky jsou vypláceny periodicky, v hotovosti, přičemž částka se liší podle počtu dětí a jejich věku. Na rozdíl od rodinných přídavků se rodinné dávky podobají ostatním dávkám existujícím v členských státech. Rozlišení mezi rodinnými dávkami a rodinnými přídavky není pouze teoretické, má vliv na práva pracovníků a nezaměstnaných osob a rovněž ovlivňuje práva důchodců a sirotků. Podle stanovených pravidel má pracovník nárok na všechny finanční dávky, které jsou stanoveny národním zákonem, které se na něho vztahují, a to i tehdy, když má stálé bydliště v jiném členském státě nebo jestliže má státní příslušnost jiného členského státu. Pravidla dále rozlišují předpis struktur rodinných dávek splatných pracovníkům, nezaměstnaným osobám, důchodcům a na nich závislých dětech a dávek pro sirotky²⁵.

Celá řada článků nařízení se zabývá zastavením překrývání dávek, protože by se mohlo stát, že by osoba mohla dostávat plné rodinné dávky od dvou členských států. Toto překrývání dávek je nespravedlivé.

Dále nařízení upravuje tzv. diferenční doplněk. Jedná se o to, že: „*Soud vždy zastával názor, že pravidla Společenství založená na článku 51 Smlouvy musí podporovat volný pohyb pracovníků. S přihlédnutím k této zásadě vybudoval Soud velký korpus precedenčního práva, kterým založil systém, dle kterého nárok vzniká pouze do částky dávky poskytované členským státem s primární odpovědností. Tento stát platí své dávky. Zároveň druhý členský stát zastaví vlastní platby. Poté se provádí porovnání, a pokud by částka dávek normálně poskytovaných druhým státem převyšovala částku přiznávanou prvním státem, vyplatí dotyčné osobě doplněk, který pokryje rozdíl.*“²⁶

V roce 1989 byla založena Evropská observatoř pro sledování národních rodinných politik²⁷, ta má na starosti sledování národních rodinných politik. Schází se dvakrát ročně a jednou ročně vydává zprávu o vývoji rodinných politik v jednotlivých zemích EU. Zpráva zachycuje tři hlavní oblasti – vývoj demografických údajů a ukazatelů, správní a legislativní opatření v jednotlivých zemích v posledním roce, novinky v sociální politice, resp. ve finančních opatřeních ve prospěch rodin²⁸.

Pod pojem „rodinné dávky“ v rámci Nařízení spadá řada dávek státní sociální podpory s výjimkou porodného a pohřebného, které mají specifickou úpravu. Členstvím v EU na sebe stát přebírá povinnost respektovat tato Nařízení. Přijetí koordinačních pravidel neznamená

²⁵ Nařízení č. 1408/71 z 14. června 1971 o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané.

²⁶ Ministerstvo práce a sociálních věcí [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/541>>.

²⁷ funguje při Evropské komisi.

²⁸ Občanský institut [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.obcinst.cz/cs/SMERUJE-EVROPA-KE-SPOLECNE-RODINNE-POLITICE-c593/>>.

nutnost změn národních právních předpisů. Koordinační pravidla zakládají nárok na rodinné dávky a jsou založena na jiných principech, než stanoví zákon o státní sociální podpoře, nebude nezbytné postupovat u osob, které spadají pod tato koordinační pravidla podle těchto pravidel a ustanovení zákona o státní sociální podpoře upravující trvalý pobyt nebudou používána²⁹.

ČR po svém vstupu do EU, 1. května 2004, také musela přenést do svého systému státní sociální podpory spoustu změn. Pravidlům pro koordinaci na základě nařízení č. 1408/71 podléhají v ČR přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, z dávek pěstounské péče je to odměna pěstouna a příspěvek na náhradu potřeb dítěte. V tomto nařízení je uveden výčet osob, na které se předpis vztahuje. Došlo nejen k rozšíření okruhu oprávněných osob, ale také ke zcela odlišnému postupu řízení, zjišťování skutečností rozhodných pro nárok na dávky a jejich prokazování je v tomto případě na straně jednotlivých úřadů, nikoli na straně žadatelů o dávky.

²⁹ Nařízení č. 1408/71 z 14. června 1971 o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané.

3 Systémy zabezpečení rodin s dětmi v České republice, Slovenské republice a Velké Británii

Následující kapitola se bude věnovat třem vybraným zemím EU. Těmito zeměmi je ČR, Slovensko a Velká Británie. Každá země bude zařazena do modelu sociální politiky, poté bude popsáno, jak zabezpečuje rodiny s dětmi, jaké dávky jsou rodinám vypláceny a jak jsou tyto dávky konstruovány.

3.1 Systém zabezpečení rodin s dětmi v ČR

ČR nelze jednoznačně zařadit do jednoho z modelů sociální politiky, ale můžeme říci, že se nejvíce přibližuje modelu redistributivnímu. Sociální zabezpečení je v ČR tvořeno třemi samostatnými systémy – sociální pojištění, státní sociální podpora a sociální pomoc³⁰. Tyto systémy se od sebe liší v tom, jakou sociální situaci řeší, dále jakým způsobem jsou dávky v jednotlivých systémech financovány a jakým způsobem jsou tyto systémy organizačně zabezpečeny. Základními principy našeho sociálního zabezpečení jsou spravedlnost, solidarita, subsidiarita a participace.

Sociální pojištění zajišťuje občanu pro případ budoucí pojistné události jako je úraz, nemoc, mateřství, stáří, invalidita, nezaměstnanost či ztráta živitele jeho příjem. V těchto případech má občan právo na dávky plynoucí buď ze systému nemocenského pojištění: peněžitou pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, ošetrovné, nebo ze systému důchodového pojištění: starobní důchod, vdovský/vdovecký a sirotčí důchod, invalidní důchod prvního až třetího stupně.

Státní sociální podpora, (dále také SSP) tento systém zajišťuje podporu hlavně rodinám s dětmi. V rámci systému státní sociální podpory jsou poskytovány dávky: přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, sociální příplatek, příspěvek na bydlení, porodné a dávky péčovské péče. Podpora rodinám s dětmi je zde představována dávkami, které jsou poskytovány osobám ve společensky uznaných sociálních situacích, kdy stát přebírá spoluzodpovědnost za vzniklou sociální situaci³¹.

Organizace a řízení ve věcech státní sociální podpory je upraveno v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Na základě tohoto zákona mezi orgány, které provádějí státní sociální podporu, řadíme úřady práce a

³⁰ KOLIBOVÁ, H. *Sociální politika 1*. str. 66 - 73.

³¹ Ministerstvo práce a sociálních věcí [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Řízení ve věcech státní sociální podpory je z části upraveno výše uvedeným zákonem a zčásti se postupuje na základě zákona č. 500/2004 Sb., o správním řízení, ve znění pozdějších předpisů.

Sociální pomoc je poskytována rodině, která nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb jejích členů.

3.1.1 Systém státní sociální podpory v ČR

Dávky systému státní sociální podpory v ČR představují ucelený systém určený hlavně pro rodiny s nezaopatřenými dětmi. Oprávněnými osobami jsou tedy většinou rodiče nezaopatřených dětí nebo přímo tyto děti.

Vytvoření dávkového systému SSP představoval jeden z nejstěžejnějších kroků sociální reformy ČR jako jednoho ze tří systémů sociální ochrany obyvatel. Jeho příprava trvala pět let, od roku 1990 do roku 1995, kdy byl předložen návrh zákona o SSP a schválen 26. května 1995. Postupně tak vznikl systém SSP jako jedna ze základních forem zajištění osoby před zákonem stanovenými sociálními událostmi vedle systému důchodového pojištění, nemocenského pojištění a sociální pomoci.

Dávky, které jsou v současné době poskytovány z tohoto systému, byly dříve poskytovány z různých sociálních systémů, jejich úprava a konstrukce byla nepřehledná a zbytečně složitá. Proto v průběhu devadesátých let docházelo ke změnám, jejichž cílem bylo:

- definovat základní podmínky a principy jednotlivých dávek,
- řešit ty sociální situace, které dosud nebyly řešeny,
- sjednocení dávek poskytovaných rodinám s dětmi do jednoho systému³².

Mezi základní principy SSP patří komplexnost, jednotnost, sociální spravedlnost, skladebnost, valorizace, dostupnost, operativnost a nenáročnost. Systém se snaží omezovat nadřazenost státu a zvyšovat účast občana na řešení svých sociálních situací. Dalším cílem systému je snižovat závislost rodin na sociálních příjmech a také podíl sociálních výdajů na hrubém domácím produktu. Konstrukce dávek SSP je odvozena od částek životního minima, které je v jednotlivých dávkách použito jako parametr ke stanovení nároku nebo ke stanovení výše příspěvku. Stát se touto koncepcí snaží regulovat solidaritu vysoko příjmových rodin

³² KUDLOVÁ, M. Přehled a vývoj dávek rodinám s nezaopatřenými dětmi. Sociální politika. roč. 22, č. 5.

k rodinám s nízkými příjmy a také rodin bezdětných k rodinám s dětmi. Díky takto vytvořenému systému je poměrně snadné měnit výši jednotlivých dávek a to pouhou valorizací částky životního minima. Rovněž lze poměrně snadno měnit i počet příjemců dávek, a to změnou násobku částky životního minima při nároku. Těmito nenáročnými změnami lze výrazně zvýšit nebo snížit výdaje státního rozpočtu na SSP³³.

Systém státní sociální podpory v ČR je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon nabyl účinnosti částečně ke dni 1. 10. 1995 a poté v plném rozsahu ke dni 1. 1. 1996. Zákon prošel mnohokrát novelizací, některé měly pouze upřesňující charakter, jiné byly zásadním zásahem do původního znění zákona. Změny se týkaly okruhu poskytovaných dávek, jejich výpočtu, ale rovněž se měnily i orgány, které o dávkách rozhodují a poskytují je. Zrušeny byly např. tři dávky: příspěvek na dopravu (od 1. 7. 2004), dále zaopatřovací příspěvek náležející při výkonu vojenské základní služby nebo civilní služby (od 1. 1. 2005). Dávka – příspěvek na školní pomůcky, která byla určena dětem nastupujícím do první třídy, byla zrušena k 1. 1. 2008.

Co se týče orgánů, které o dávkách rozhodují a poskytují je, původně to byly okresní úřady, poté obecní úřady obcí s rozšířenou působností a od 1. 4. 2004 jsou těmito orgány úřady práce a odvolacími orgány jsou krajské úřady. Výjimku tvoří hlavní město Praha. Tady rozhodují a poskytují dávky úřady městských částí a odvolacím orgánem je Magistrát hlavního města Prahy.

I nadále je část dávek poskytována v závislosti na výši příjmu v rodině, tj. na příjmu oprávněné osoby a osob s ní pro tyto účely společně posuzovaných za stanovené uplynuté období, a to roční nebo čtvrtletní. Jedná se o dávky – přídavek na dítě, sociální příplatek a příspěvek na bydlení. Tyto dávky jsou poskytovány jako dávky opakující se a jsou poskytovány měsíčně.

Další dávky náleží bez závislosti na příjmech rodiny, při splnění jiných zákonem stanovených podmínek. Mezi tyto dávky patří: dávky péstounské péče, porodné a rodičovský příspěvek³⁴.

Na zákon o státní sociální podpoře navazují další právní předpisy, např. vyhláška č. 207/1995 Sb., která stanovuje stupně zdravotního postižení a způsob jejich posuzování pro účely dávek státní sociální podpory, dále je to vyhláška č. 183/1998 Sb. Tuto vyhlášku vydalo Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR a stanovuje, které další studium, případně

³³ BŘESKÁ, N. A SPOL. *Státní sociální podpora*, 2007.

³⁴ BŘESKÁ, N. A SPOL. *Státní sociální podpora*, 2007.

výuka se pro účely státní sociální podpory a důchodového pojištění považuje za studium na středních nebo vysokých školách.

Kromě výše uvedených předpisů jsou i další právní předpisy, které s tímto zákonem souvisejí. Jedná se např. o zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu, zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, všechny ve znění pozdějších předpisů.

3.1.2 Základní pojmy v oblasti státní sociální podpory

Oprávněnou osobou³⁵ se pro přiznání dávky SSP rozumí fyzická osoba, která je na území České republiky hlášena k trvalému pobytu. Oprávněnou osobou může být i cizinec podle zákona o pobytu cizinců na území ČR, kdy pro účely dávek SSP se za trvalý pobyt cizince na území ČR považuje pobyt, a to ode dne, kterým uplynulo 365 dnů ode dne hlášení. Tuto podmínku oprávněná osoba musí vždy splňovat.

V případě, že je dávka poskytována v závislosti na příjmu v rodině, musí podmínky splňovat všechny osoby společně posuzované. U nezletilých dětí svěřených do péče nahrazující péči rodičů nebo do ústavní péče na území ČR se podmínka k trvalému pobytu nevyžaduje.

Pokud se rodičem stalo dítě před dosažením věku 16 let, může o dávky rodičovský příspěvek a porodné žádat jako oprávněná osoba i nezletilé dítě samo.

Rodina a společně posuzované osoby³⁶, v tomto případě je za rodinu považována oprávněná osoba a spolu s ní posuzované osoby. Pokud žádné společné posuzované osoby nejsou, za rodinu je považována sama oprávněná osoba.

Mezi společně posuzované osoby můžeme zařadit nezaopatřené děti, manžele nebo druha a družku (žije-li s oprávněnou osobou nebo se společně posuzovanou osobou alespoň 3 měsíce), pokud s oprávněnou osobou trvale žijí a společně uhrazují náklady své potřeby. Za osoby spolu trvale žijící a společně uhrazující náklady na své potřeby jsou považováni:

- ✓ nezletilé nezaopatřené děti a jejich rodiče (pokud jsou rodiče rozvedení, je osobou společně posuzovanou s nezaopatřeným nezletilým dítětem rodič, s nímž dítě společně žije, jestliže je uvedeným rodičům svěřeno dítě do společné nebo střídavé výchovy

³⁵ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

³⁶ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

obou rodičů, posuzuje se s nezaopatřeným nezletilým dítětem rodič určený na základě dohody těchto rodičů),

- ✓ zletilé nezaopatřené dítě a jeho rodiče, pokud rodiče a dítě jsou v tomtéž bytě hlášeni k trvalému pobytu,
- ✓ manželé, partneři žijící v registrovaném partnerství.

Za nezaopatřené dítě³⁷ je považováno dítě do skončení povinné školní docházky a poté, nejdéle však do 26. roku věku, v případě, že se soustavně připravuje na budoucí povolání. Za nezaopatřené dítě může být považováno i takové dítě do 26. roku věku, které se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz nebo z důvodu nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost.

Za nezaopatřené dítě je dále považováno dítě do 18. roku věku, které skončilo povinnou školní docházku a je vedeno na úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v zaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci.

Příjem rozhodný pro přiznání dávky³⁸, takový příjem se stanoví jako měsíční průměr příjmů rodiny připadající na rozhodné období.

Za příjem se pro účely stanovení rozhodného příjmu považují:

- ✓ příjmy, které jsou předmětem daně z příjmu fyzických osob podle zákona o daních z příjmů – příjmy ze závislé činnosti (mzdy, platy), příjmy z podnikání nebo jiné samostatné výdělečné činnosti, majetkové příjmy, příjmy z pronájmu a ostatní příjmy,
- ✓ dávky nemocenského pojištění a důchodového pojištění,
- ✓ podpora v nezaměstnanosti u uchazečů o zaměstnání,
- ✓ příjmy ze zahraničí obdobné příjmům uvedeným v předchozích bodech,
- ✓ rodičovský příspěvek a zaopatřovací příspěvek pro nárok na přídavek na dítě, sociální příplatek a příspěvek na bydlení,
- ✓ přídavek na dítě pro nárok na sociální příplatek a příspěvek na bydlení.

Výdělečnou činností³⁹ se v České republice rozumí činnost, která zakládá účast na nemocenském pojištění, nebo činnost vykonávána v zahraničí za účelem dosažení příjmu.

³⁷ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Osobou samostatně výdělečně činnou je osoba, která se za takovou považuje pro účely důchodového pojištění. Aby byla činnost pokládána za výdělečnou, musí být vykonávána v takovém rozsahu a za takových podmínek, aby zakládala účast na nemocenském pojištění. Účast např. nezakládá příležitostné, nahodilé nebo jednorázové zaměstnání.

U osob samostatně výdělečně činných je výdělečná činnost dána jejich účastí na důchodovém zabezpečení. To proto, že u tohoto okruhu osob je nemocenské pojištění dobrovolné a nezahrnuje tedy všechny osoby vykonávající samostatnou výdělečnou činnost.

3.1.3 Dávky systému státní sociální podpory

Systém dávek státní sociální podpory zohledňuje příjmovou a sociální situaci rodin s dětmi. Dávky rozdělujeme na jednorázové a průběžně vyplácené na základě příjmu rodiny⁴⁰. Příloha č. 1 a 2 zobrazuje celkovou výši dávek SSP v roce 2008 a výši jednotlivých dávek v tomto roce.

jednorázové dávky

- *porodné,*
- *pohřebné.*

průběžně vyplácené dávky závislé na příjmu rodiny

- *přídavek na dítě,*
- *sociální příplatek,*
- *příspěvek na bydlení.*

průběžně vyplácené dávky nezávislé na příjmu rodiny

- *rodičovský příspěvek,*
- *dávky pěstounské péče.*

DÁVKY JEDNORÁZOVÉ

*Porodné*⁴¹ je jednorázová dávka. U této dávky se nezkoumá příjem rodiny a nárok na ni má každá žena, která porodila dítě. Tato dávka má matce přispívat na náklady související s narozením dítěte.

³⁹ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁰ Ministerstvo práce a sociálních věcí [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/2>>.

⁴¹ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

V případě smrti ženy, která dítě porodila a porodné jí nebo jiné osobě nebylo vyplaceno, má na něj nárok otec dítěte. Rovněž má na porodné nárok osoba, která převzala dítě mladší jednoho roku do trvalé péče. V současné době je porodné stanoveno pevnou částkou ve výši 13 000 Kč na každé narozené dítě.

*Pohřebné*⁴² je stanoveno pevnou částkou ve výši 5 000 Kč a v tomto případě se příjem rodiny netestuje. Touto jednorázovou částkou je přispíváno na náklady spojené s vypravením pohřbu. Pohřebné náleží osobě, která vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti, nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte. Podmínkou je, že zemřelá osoba měla ke dni úmrtí trvalý pobyt na území ČR.

DÁVKY PRŮBĚŽNĚ VYPLÁCENÉ ZÁVISLÉ NA PŘÍJMU RODINY

*Přídavek na dítě*⁴³ je základní dávkou poskytovanou rodinám s dětmi, která jim pomáhá vypořádat se s náklady spojenými s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Nárok na tuto dávku má nezaopatřené dítě, které žije v rodině, jejíž rozhodný příjem je nižší než 2,4 násobek částky životního minima rodiny. Pro nárok na dávku se posuzuje příjem za předcházející kalendářní rok, za příjem rodiny je považován i rodičovský příspěvek.

Přídavek je vyplácen ve třech výších podle věku nezaopatřeného dítěte. Konkrétní výše přídavku uvádí tabulka č. 3.1.

Tab. 3.1 Výše přídavku na dítě v roce 2010

Věk nezaopatřeného dítěte v rodině	Výše přídavku na dítě v Kč měsíčně
do 6 let	500
od 6 do 15 let	610
od 15 do 26 let	700

Zdroj: Zákon č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Cílem *sociálního příplatku*⁴⁴ je pomáhat rodinám s nízkými příjmy krýt náklady spojené se zabezpečením potřeb jejich dětí. Nárok na sociální příplatek má rodič, který pečuje alespoň o jedno nezaopatření dítě a příjem v rodině za předcházející kalendářní čtvrtletí je nižší než dvojnásobek životního minima.

⁴² Zákon č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

⁴³ Zákon č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁴ Zákon č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Sociální příplatek se zvyšuje jestliže je dítě dlouhodobě těžce zdravotně postižené, nebo dlouhodobě nemocné, zohledňují se také zdravotní postižení nebo osamělost rodiče.

Výše dávky se odvozuje nejen od příjmu rodiny, kdy s rostoucím příjmem rodiny dávka klesá, ale i současná rodinná situace. Vyšší dávka je poskytována i rodinám, kde např. dítě studuje na střední škole v denní formě studia nebo na vysoké škole v denní formě studia, nebo rodině, kde se narodilo více dětí současně, a to v době do tří let jejich věku. Konkrétní výše přídatku podle věku dítěte a rozdaného příjmu rodiny uvádí tabulka č. 3.2.

Tab. 3.2 Výše sociálního příplatku podle věku dítěte a rozhodného příjmu úplné rodiny v násobcích životního minima v Kč/měsíc v roce 2010

Věk nezaopatřeného dítěte v rodině	Sociální příplatek při příjmu rodiny v předchozím kalendářním čtvrtletí		
	1,0 násobek životního minima	1,6 násobek životního minima	2,0 násobek životního minima (není nárok)
do 6 let*	800	320	0
od 6 do 15 let	980	392	0
od 15 do 26 let	1 125	450	0

Zdroj: Zákon č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Na krytí nákladů na bydlení rodinám či jednotlivcům s nízkými příjmy slouží *příspěvek na bydlení*⁴⁵. Na příspěvek na bydlení má nárok vlastník nebo nájemce bytu, který je v bytě přihlášen k trvalému pobytu, jestliže:

- náklady na bydlení přesahují částku součinu rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30 (na území hlavního města Prahy koeficientu 0,35), a zároveň
- součin rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30 (na území hlavního města Prahy koeficientu 0,35) není vyšší než částka normativních nákladů na bydlení.

Poskytování příspěvku na bydlení podléhá testování příjmů rodiny za předchozí kalendářní čtvrtletí. Za příjem se u této dávky považují i přídavek na dítě a rodičovský příspěvek. V souvislosti s příspěvkem na bydlení jsou za náklady na bydlení u nájemních bytů považovány, nájemné a náklady za plnění poskytované v souvislosti s užíváním bytu. U družstevních bytů a bytů vlastníků jsou za náklady na bydlení považovány srovnatelné náklady vyčíslené v zákoně o státní sociální podpoře. U všech bytů se k nákladům na bydlení

⁴⁵ Zákon č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

připočítávají úhrady za energii, vodné a stočné, odpady, vytápění. Pro nárok a určení výše příspěvku se přihlíží k průměrným nákladům zaplaceným za předchozí kalendářní čtvrtletí.

Normativními náklady na bydlení jsou stanoveny jako průměrné náklady na bydlení podle velikosti obce a počtu členů domácností. Pro nájemní byty jsou to částky nájemného, pro družstevní byty a byty vlastníků se jedná o obdobné náklady. Dále jsou do nich zahrnuty i ceny služeb a energií. Tabulka č. 3.3 a 3.4 uvádí normativní náklady na bydlení pro nájemní byty, družstevní byty a byty vlastníků. Výše částek normativních nákladů na bydlení činily podle zákona:

a) bydlení v bytech užívaných na základě nájemní smlouvy

Tab. 3.3 Normativní náklady na bydlení pro nájemní byty platné od 1. 1. 2010 do 31. 12. 2010

Počet osob v rodině	Počet obyvatel obce				
	Praha	nad 100 tis. obyvatel	50 000 - 99 999 obyvatel	10 000 - 49 999 obyvatel	do 9 999 obyvatel
1	5 877	4 816	4 597	4 309	4 016
2	8 489	7 037	6 738	6 344	5 943
3	11 638	9 739	9 348	8 832	8 309
4 a více	14 597	12 307	11 835	11 213	10 582

Zdroj: zákon č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

b) v družstevních bytech a bytech vlastníků

Tab. 3.4 Normativní náklady na bydlení pro družstevní byty a byty vlastníků platné od 1. 1. 2010 do 31. 12. 2010

Počet osob v rodině	Počet obyvatel obce				
	Praha	nad 100 tis. obyvatel	50 000 - 99 999 obyvatel	10 000 - 49 999 obyvatel	do 9 999 obyvatel
1	3 356	3 356	3 356	3 356	3 356
2	5 062	5 062	5 062	5 062	5 062
3	7 124	7 124	7 124	7 124	7 124
4 a více	9 078	9 078	9 078	9 078	9 078

Zdroj: Zákon č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

DÁVKY PRŮBĚŽNĚ VYPLÁCENÉ NEZÁVISLÉ NA PŘÍJMU RODINY

Na *rodičovský příspěvek*⁴⁶ má rodič nárok, jestliže po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině. Rodič si může zvolit čerpání této dávky po dobu do dvou, tří nebo čtyř let věku dítěte. Rodičovský příspěvek je stanoven ve

⁴⁶ Zákon č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

čtyřech výších daných v pevných měsíčních částkách (čtvrtý však mohou využít pouze rodiče zdravotně postiženého dítěte):

1. zvýšená výměra 11 400 Kč,
2. základní výměra 7 600 Kč,
3. snížená výměra 3 800 Kč,
4. nižší výměra 3 000 Kč.

Při zvolení doby čerpání si rodič volí i výši příspěvku:

- tzv. rychlejší čerpání – o tuto formu čerpání rodičovského příspěvku může požádat pouze rodič, který má nárok na peněžitou pomoc v mateřství a to alespoň ve výši 380 Kč za kalendářní den. Při rychlejším čerpání je výměra rodičovského příspěvku 11 400 Kč měsíčně do 24 měsíců věku dítěte.
- tzv. klasické čerpání – o tuto formu čerpání rodičovského příspěvku může požádat pouze rodič, který má nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské poskytování v souvislosti s porodem. Při klasickém čerpání je po peněžitě pomoci v mateřství výše rodičovského příspěvku v základní výměře 7 600 Kč měsíčně do 36 měsíců věku dítěte.
- tzv. pomalejší čerpání – po peněžitě pomoci v mateřství nebo od narození dítěte je výše rodičovského příspěvku v základní výměře 7 600 Kč do 21 měsíců věku dítěte a dále ve snížené výměře 3 000 Kč do 48 měsíců věku dítěte.

Rodič musí písemně požádat příslušný úřad státní sociální podpory o vybranou dobu a výši čerpání rodičovského příspěvku:

- o tzv. rychlejší čerpání musí rodič požádat nejpozději ve druhém kalendářním po měsíci, ve kterém nejmladší dítě dosáhne 22 týdnů života.
- o tzv. klasické čerpání musí rodič požádat nejpozději v kalendářním měsíci, ve kterém nejmladší dítě dosáhne 21. měsíce věku.

Pokud rodič nepožádá o čerpání příspěvku, je mu po 21 měsíci věku dítěte vyplácena dávka v tzv. snížené výměře. Příjem rodiče není sledován. To znamená, že při nároku na výplatu rodičovského příspěvku může rodič výdělečnou činností zlepšovat sociální situaci rodiny. Nezkoumá se ani nárok na podporu v nezaměstnanosti a při rekvalifikaci a příspěvky náležející občanům se změněnou pracovní schopností v době jejich pracovní rehabilitace.

*Dávky pěstounské péče*⁴⁷ jsou určeny ke krytí nákladů svěřených dětí, na odměnu pěstouna a další náklady spojené s touto péčí. Pěstounská péče je formou náhradní rodiny. Soud svěřuje dítě do pěstounské péče na základě žádosti pěstouna v situacích, kdy se o něj nemohou starat vlastní rodiče. Kromě dávek pěstounské péče náleží pěstounovi i další dávky, např. příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek na zakoupení motorového vozidla, příspěvek při převzetí dítěte.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte se poskytuje do dosažení zletilosti dítěte nebo nejdéle do 26 let věku dítěte, jestliže jde o nezaopatřené dítě, které žije ve společné domácnosti s osobou, která byla do dosažení zletilosti jeho pěstounem.

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte činí 2,3 násobek životního minima dítěte. Tento koeficient, kterým se násobí životní minimum dítěte, se zvyšuje např. u dlouhodobě nemocného dítěte, zdravotně postiženého dítěte, u dlouhodobě těžce zdravotně postiženého dítěte. Konkrétní výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte podle věku a zdravotního stavu dítěte v pěstounské péči uvádí tabulka č. 3.5.

Tab. 3.5 Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte podle věku a zdravotního stavu dítěte v pěstounské péči měsíčně v roce 2010 (v Kč)

Nezaopatřené dítě ve věku	Zdravé dítě	Dlouhodobě nemocné	Dlouhodobě zdravotně postižené	Dlouhodobě těžce zdravotně postižené
	koeficient 2,30	koeficient 2,35	koeficient 2,90	koeficient 3,10
do 6 let	3 680	3 760	4 640	4 960
Od 6 do 15 let	4 508	4 606	5 684	6 076
Od 15 do 26 let	5 175	5 288	6 525	6 975

Zdroj: Zákon č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Výše *odměny pěstouna* činí součin životního minima jednotlivce a koeficientu 1,0 za každé svěřené dítě, tj. 3 126 Kč měsíčně za jedno dítě. Je to určitý způsob společenského uznání osobě pečující o cizí dítě v pěstounské péči.

Nárok na odměnu pěstouna ve zvláštních případech má pěstoun, který pečuje např. alespoň o 3 svěřené děti. Výše této odměny činí součin částky životního minima jednotlivce a koeficientu 5,5. Odměna pěstouna se za každé další dítě v pěstounské péči zvyšuje o 0,5 násobek životního minima jednotlivce. Odměna pěstouna ve zvláštních případech náleží, pouze v případě, že není pěstoun po celý kalendářní měsíc výdělečně činný. Tato odměna se

⁴⁷ Zákon č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

považuje, pro účely zdravotního pojištění, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, za plat. Tabulka č. 3.6 uvádí výši odměny pěstouna podle počtu dětí v pěstounské péči.

Tab. 3.6 Výše odměny pěstouna (v Kč) v roce 2010

Počet dětí v pěstounské péči	Výše odměny pěstouna v Kč měsíčně
1	3 126
2	6 252
3	17 193
4	18 756
1 dítě závislé na pomoci jiné osoby ve stupni II., III., IV.	17193

Zdroj: Zákon č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Příspěvek při převzetí dítěte je stanoven pevnými částkami podle věku dítěte. Účelem tohoto příspěvku je přispět na nákup potřebných věcí pro dítě, které přichází do náhradní rodinné péče. Tabulka č. 3.7 uvádí výši příspěvku podle věku dítěte.

Tab. 3.7 Výše příspěvku při převzetí (v Kč)

Věk dítěte	Příspěvek při převzetí dítěte v Kč
do 6 let	8 000
6-15 let	9 000
15 - 26 let	10 000

Zdroj: zákon č.117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla je poskytován ve výši 70 % pořizovací ceny vozidla, resp. ceny opravy vozidla, nejvýše však 100 000 Kč. Příspěvek na zakoupení motorového vozidla náleží pěstounovi, který má v pěstounské péči nejméně čtyři děti a vozidlo nebude používat pro výdělečnou činnost.

3.2 Systém zabezpečení rodin s dětmi na Slovensku

Slovensko, stejně jako ČR, nelze jednoznačně zařadit do jednoho z modelů sociální politiky, ale můžeme říci, že se nejvíce přibližuje modelu redistributivnímu. Slovensko jako samostatný stát vznikl v roce 1993 po rozdělení Československa. Systém sociální ochrany na Slovensku má plnit funkci preventivní a funkci kompenzační. Funkce preventivní znamená

předcházení sociálnímu vyloučení a funkce kompenzační pomoc v těžkých sociálních a ekonomických situacích. V současné době na Slovensku převažuje v systému sociální ochrany funkce kompenzační. Sociální zabezpečení na Slovensku vychází ze stejných principů jako v ČR. Tedy z principu spravedlnosti, solidarity, subsidiarity a participace. Nejvíce se zde uplatňuje solidarita mezi generacemi, zvláště po zavedení nového systému důchodového zabezpečení. Přesto více než v ČR dochází k posílení odpovědnosti občanů.

Systém sociálního zabezpečení má na Slovensku tři základní formy, kterými je sociální pojištění, sociální podpora a sociální pomoc⁴⁸.

Sociální pojištění je nejrozsáhlejší částí systému sociálního zabezpečení. Hlavním úkolem sociálního pojištění je ochrana obyvatelstva v situacích, jako je např. mateřství nebo pracovní neschopnost. Podstata tohoto systému vychází z předchozí ekonomické aktivity občanů a jejich příjmů. Jde o systém zásluhovosti, což znamená, že výše pojistné dávky je odvozená od odvedené částky.

Sociální pomoc představuje náhradní systém zdrojů při řešení hmotné nebo sociální nouze, kdy si občan nemůže sám ani s pomocí své rodiny zabezpečit základní životní podmínky. Občan, který je bez příjmu má nárok na pomoc ze strany státu. Nejedná se ovšem o trvalou náhradu pracovního příjmu, ale pouze o dočasnou.

Sociální pomoc je financována ze státního rozpočtu a je definována na základě koncepce životního minima. Sociální pomoc spadá do kompetencí ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny a jejím výkonem je pověřena místní státní správa, obce a vyšší územně samosprávné celky.

Sociální podpora, jedná se o rodinné dávky, kterými se stát podílí na řešení některých životních situací, např. narození dítěte, výživa a výchova dítěte, smrt rodinného příslušníka. Nárok na dávky není podmíněn placením příspěvků ani výší příjmu oprávněných osob.

Agendu státní sociální podpory jako systému dávek pro rodiny s nezaopatřenými dětmi vykonávají různé instituce (Sociální pojist'ovna, Národní úřad práce, státní správa)⁴⁹.

⁴⁸ Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.employment.gov.sk/index.php?SMC=1&id=170>>.

⁴⁹ Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.employment.gov.sk/index.php?SMC=1&id=170>>.

3.2.1 Systém státní sociální podpory na Slovensku

Na Slovensku, stejně jako v ČR, je systém státní sociální podpory historicky odvozen od německého modelu, ve kterém se můžeme setkat s poměrně vysokou účastí státu na sociálních výdajích. Systém státní sociální podpory na Slovensku (dále také SSP na Slovensku) funguje na stejném principu organizace a správy jako v ČR.

V SSP jsou na Slovensku uplatňované tři principy:

- odměna občana – spravedlivý výsledek úsilí a iniciativy občana,
- motivace občana - znamená jasně definovaná a jednoduchá pravidla fungování a účasti v sociálním systému,
- aktivita občana – znamená celou řadu nástrojů, které umožňují postupný přechod z oblasti sociální sítě do pracovní aktivity⁵⁰.

Dávky SSP nejsou vypláceny jako v ČR na základě jednoho zákona. Jednotlivé typy dávek jsou v podstatě upraveny zákonem samostatně. Tento systém se řídí např. podle zákona č. 600/2003 Z. z. o přídatku na dítě, v znení neskorších predpisov, dále zákona č. 461/2003 Z. z., o sociálnom pojištění, v znení neskorších predpisov, zákona č. 571/2009 Z. z., o rodičovském príspevku, v znení neskorších predpisov, zákona č. 601/2003 Z. z., o životnom minimu, v znení neskorších predpisov, zákona č. 238/1998 Z.z., o príspevku na pohreb, zákona č. 265/1998 Z. z., o pěstounské péči a o príspevku pěstounské péče, v znení neskorších predpisov, atd. Každý z těchto zákonů prošel řadou novelizací, v současné době má většina zákonů v této oblasti podobnou strukturu. V úvodu zákona nalezneme úvodní ustanovení, které uvádí, co zákon upravuje. Dále je v zákoně uvedeno, kdo má na dávku nárok a za jakých podmínek, výše dávky, která je vyplácena, kdy zaniká nárok na vyplácenou dávku a rovněž je uveden způsob žádosti o přiznání dávky a jaké jak a kde je dávka vyplácena.

3.2.2 Základní pojmy v oblasti státní sociální podpory

Z důvodu, že SSP na Slovensku není upravena jedním zákonem, ale každou dávku upravuje konkrétní zákon, jsou základní pojmy pro jednotlivé dávky upraveny v každém zákonu zvlášť, na rozdíl od ČR.

Oprávněná osoba⁵¹ je například podle zákona o přídatku na dítě:

⁵⁰ MATĚJKOVÁ, B., PALONCOVÁ, J., Rodinná politika ve vybraných zemích evropských zemí I. VÚPSV. str. 162 – 163.

⁵¹ Zákon č. 600/2003 Z.z o prídatku na dieťa, v znení neskorších predpisov.

1. rodič nezaopatřeného dítěte,
2. osoba, které je nezaopatřené dítě svěřeno do péče nahrazující péči rodičů na základě právoplatného rozhodnutí příslušného orgánu,
3. plnoleté, nezaopatřené dítě.

V případě, že je více oprávněných osob, které splňují podmínky ustanovené zákonem, přídavek na dítě patří pouze jedné z nich.

Na základě zákona o rodičovském příspěvku je oprávněnou osobou⁵²:

1. rodič dítěte,
2. fyzická osoba, které je dítě svěřeno do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí soudu nebo na základě rozhodnutí úřadu práce, sociálních věcí a rodiny,
3. manžel či manželka rodiče dítěte, jestliže s ním žije ve společné domácnosti.

Dále např. podle zákona o příspěvku na pohřeb je oprávněnou osobou na uplatnění nároku na tento příspěvek každá plnoletá fyzická osoba, jestliže splní podmínky tohoto zákona⁵³.

Nezaopatřené dítě⁵⁴ je podle zákona o přídavku na dítě dítě do skončení povinné školní docházky, nejdéle do dovršení věku 25. let věku a to v případě, že:

- a) se soustavně připravuje na budoucí povolání studiem,
- b) se nemůže soustavně připravovat na povolání studiem, nebo vykonávat samostatnou výdělečnou činnost z důvodu nemoci nebo úrazu.

Dále se za nezaopatřené dítě považuje to dítě, které je neschopné se soustavně připravovat na své povolání nebo vykonávat samostatně výdělečnou činnost pro dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, nejdéle však do dovršení plnoletosti.

Dalším pojmem, který se vyskytuje v zákonech týkajících se podpory rodin s dětmi je např. zánik nároku, tj. situace, kdy oprávněná osoba ztrácí nárok na vyplacení dávky. U příspěvků na podporu náhradní péče o dítě je to v situaci, kdy zemře oprávněná osoba nebo jestliže uplyne rok od posledního dne kalendářního měsíce, ve kterém byl přídavek vyplacen. Podle zákona o přídavku na dítě zaniká nárok na vyplacení této dávky uplynutím jednoho roku od posledního dne v měsíci, za který byl přídavek vyplacen.

Povinnost oprávněné osoby⁵⁵ je podle zákona o příspěvku na podporu náhradní péče o dítě prokázat splnění podmínek nároku na příspěvek a na jeho výplatu a do osmi dní

⁵² Zákon č. 571/2009 Z. z. o rodičovském příspěvku, v znění neskorších predpisov.

⁵³ Zákon č. 238/1998 Z. z. o příspěvku na pohřeb, v znění neskorších predpisov.

⁵⁴ Zákon č. 600/2003 Z.z o přídavku na dieťa, v znění neskorších predpisov.

⁵⁵ Zákon č. 627/2005 Z.z o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, ve znění pozdějších předpisů.

písemně oznámit změny, které mají vliv na nárok na příspěvek, na jeho výšku a na jeho výplatu.

Na základě zákona o přídavku na dítě je oprávněná osoba, která uplatňuje nárok, povinna prokázat rozhodující skutečnosti, které mají vliv na vznik nároku na přídavek a na jeho výplatu a dále musí do osmi dní písemně oznámit případné změny v rozhodujících skutečnostech, které mají vliv na nárok na přídavek a na jeho výplatu⁵⁶.

3.2.3 Dávky systému státní sociální podpory

Podporu rodin s dětmi na Slovensku zastřešuje systém státní sociální podpory. Ten je zaměřený na životní události, které jsou součástí individuálního a rodinného života. Z tohoto systému jsou poskytovány jednak dávky jednorázové, ale také dávky opakované. Příloha č. 3 a 4 zobrazuje celkovou výši dávek SSP v roce 2008 a výši jednotlivých dávek v tomto roce. Mezi jednorázové dávky, které jsou v rámci tohoto systému vypláceny, řadíme⁵⁷:

- ✓ *příspěvek na pohřeb,*
- ✓ *jednorázový příspěvek při narození dítěte, příplatek k příspěvku při narození dítěte*
- ✓ *jednorázový příspěvek dítěti při svěřením do náhradní péče,*
- ✓ *jednorázový příspěvek při zániku náhradní péče.*

Příspěvek na pohřeb je upraven zákonem č. 238/1998 Z. z. o příspěvku na pohřeb, v znění neskorších predpisov. Jedná se o dávku jednorázovou, která je určena na pokrytí výdajů, spojených se zabezpečením pohřbu. Nárok na tuto dávku má fyzická osoba a musí být splněny následující podmínky:

- zabezpečení pohřbu oprávněnou osobou,
- trvalý nebo přechodný pobyt oprávněné osoby na území Slovenska,
- trvalý nebo přechodný pobyt zemřelého na území Slovenska,
- pohřbení zemřelého na území Slovenska, jestliže měl v době smrti přechodný pobyt na území Slovenska.

Výše příspěvku je od 1. ledna 2009 stanovena na 79,67 €⁵⁸.

⁵⁶ Zákon č. 600/2003 Z.z o prídavku na dieťa, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁷ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.employment.gov.sk/index.php?SMC=1&id=169>>.

⁵⁸ Zákon č. 238/1998 Z. z. o příspěvku na pohřeb, v znění neskorších predpisov.

Príspevek pri narodení dieťaťa je štátna dávka, ktorou štát prispíva na pokrytí výdajů spojených se zabezpečením potrieb novorodenca. Oprávnenou osobou na uplatnení nároku na dávku je matka, ktoré se narodilo dieťa. Oprávnenou osobou môže byť také otec, a to v prípade, že matka dieťaťa zomrela alebo po ní bylo vyhláseno celostátní pátrání, Otec má rovněž právo na dávku v prípade, že bylo dieťaťe svěřeno do jeho péče na základě rozhodnutí soudu.

Podmínkou pro získání nároku na příspěvek jsou, jednak narození dítěte a dále trvalý pobyt oprávněné osoby na území Slovenska.

Výše příspěvku při narození dítěte je od 1. ledna 2009 stanovena ve výši 151,37 €⁵⁹. K tomuto příspěvku má žena nárok na příplatek k příspěvku při narození dítěte ve výši 678,49 €. Příplatek má pokrýt zvýšené výdaje spojené se zabezpečením potrieb dítěte.

Jednorázový příspěvek dítěti při svěření do náhradní péče poskytuje štát jako finanční sociální dávku, ktorou podporuje starost o dieťa, jestliže náhradní péči o dieťa vykonáva osobně jiná fyzická osoba na základě rozhodnutí soudu nebo jiného příslušného orgánu.

Příspěvek slouží na zabezpečení základních osobních potrieb dítěte, jako je oblečení, obuv, hygienické potřeby, potřebný nábytek a jiné věci. Příspěvek upravuje zákon č. 627/2005 Z.z., o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, v znení neskorších predpisov. Nárok na příspěvek má dieťa, které je svěřeno do náhradní péče, dále dieťa, o které se začal náhradní rodič osobně starat a dieťa, které je ke dni svěření do náhradní péče v ústavní péči nebo v ochrané výchově.

Oprávněnou osobou pro výplatu tohoto příspěvku je tedy dieťa svěřené do náhradní péče. To uplatňuje nárok na příspěvek prostřednictvím písemné žádosti na úřadě práce, sociálních věcí a rodiny. V případě, že není oprávněná osoba plnoletá, zastupuje ji v konání o nárok na příspěvek její náhradní rodič. Výše jednorázového příspěvku dítěti při svěření do náhradní péče je od 1. ledna 2009 344,25 €⁶⁰.

Jednorázový příspěvek při zániku náhradní péče je určený především na podporu osamostatnění dítěte. Je upravený zákonem č. 627/2005 Z.z., o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, v znení neskorších predpisov. Jedná se o finanční příspěvek, kterým štát podporuje náhradní péči o dieťa.

⁵⁹ Zákon č. 235/1998 Z.z. o príspevku pri narodení dieťaťa, o príspevku rodičom, v znení neskorších predpisov.

⁶⁰ Zákon č. 627/2005 Z.z. o príspevku na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, v znení neskorších predpisov

Nárok na příspěvek má plnoleté dítě, jestliže náhradní péče trvala alespoň jeden rok před dosažením plnoletosti dítěte. Oprávněnou osobou na jednorázový příspěvek je tedy dítě svěřené do náhradní péče. Oprávněná osoba uplatňuje svůj nárok na příspěvek opět podáním písemné žádosti na úřadě práce, sociálních věcí a rodiny. Výše jednorázového příspěvku je od 1. září 2009 stanovena ve výši 862,33 €.

Mezi dávky, které se opakují, patří⁶¹:

- ✓ *přídavek na dítě a příplatek k přídavku na dítě,*
- ✓ *rodičovský příspěvek,*
- ✓ *příspěvek rodičům, kterým se narodily tři nebo více dětí, nebo kterým se v průběhu dvou roků narodila opakovaně dvojčata,*
- ✓ *osobní opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči,*
- ✓ *opakovaný příspěvek na úhradu potřeb dítěte svěřeného do pěstounské péče,*
- ✓ *opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči.*

Přídavek na dítě je státní sociální dávka, kterou stát přispívá na výchovu a výživu nezaopatřeného dítěte. Vyplácení přídavku na dítě je upraveno v zákoně č. 600/2003Z.z., o přídavku na dieťa, v znení neskorších predpisov.

Mezi podmínky nároku na přídavek patří:

- *péče oprávněné osoby o nezaopatřené dítě,*
- *trvalý pobyt nebo přechodný pobyt oprávněné osoby na území Slovenské republiky,*
- *trvalý nebo přechodný pobyt nezaopatřeného dítěte na území Slovenské republiky.*

Nárok na přídavek nevzniká ve dvou případech. Jedním je případ, kdy se nezaopatřenému dítěti poskytuje péče, která je vykonávána rozhodnutím soudu o nařízení ústavní péče, předběžným opatřením nebo rozhodnutí o uložení ochranné výchovy. Druhý případ, kdy nárok na přídavek nevzniká, je tehdy, kdy se oprávněná osoba a nezaopatřené dítě zdržují ve státě, který není členem Evropské unie a v době pobytu v tomto státě nemá osoba sjednané veřejné zdravotní pojištění nebo dobrovolné veřejné zdravotní pojištění na Slovensku. Dávka je vyplácena plošně a její výše činí 21,99 €. Oprávněná osoba uplatňuje

⁶¹ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.employment.gov.sk/index.php?SMC=1&id=169>>.

nárok na tuto dávku na úřadě práce, sociálních věcí a rodiny, příslušného podle místa trvalého bydliště, prostřednictvím písemné žádosti. Dávka se vyplácí měsíčně pozadu a to nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, ve kterém oprávněná osoba splnila podmínky nároku na tuto dávku⁶².

Rodičovský příspěvek je dávka, kterou stát přispívá rodiči na zabezpečení řádné péče o dítě do tří let věku. Pokud se jedná o dítě s dlouhodobým nepříznivým zdravotním stavem, tak je tato dávka vyplácena do šesti let věku dítěte nebo do šesti let věku dítěte, které je svěřeno do péče nahrazující péči rodičů. Dávku upravuje zákon č. 571/2009 Z.z. o rodičovskom príspevku, v znení neskorších predpisov. Oprávněnou osobou pro uplatnění nároku je rodič dítěte nebo osoba, které je dítě svěřeno do péče nahrazující péči rodičů.

Základní výše příspěvku od 1. ledna 2010 činí 164,22 €. Oprávněná osoba uplatňuje nárok na tuto dávku na úřadě práce, sociálních věcí a rodiny podle místa trvalého bydliště, který jí vyplácí příspěvek na základě písemné žádosti⁶³.

Příspěvek rodičům, kterým se narodily tři nebo více dětí, nebo kterým se v průběhu dvou roků narodila opakovaně dvojčata je sociální dávka, kterou přispívá stát jednou za rok rodičům nebo osobě, která převzala děti do péče nahrazující péči rodičů na základě právoplatného rozhodnutí soudu, na zvýšené výdaje, které vznikly v souvislosti se starostmi o současně narozené tři nebo více dětí. Dávka také náleží rodičům, jimž se v průběhu dvou let opakovaně narodila dvojčata nebo více dětí současně. Příspěvek je upraven zákonem č. 235/1998 Z.z o príspevku pri narodení dieťaťa, o príspevku rodičom, ktorým sa súčasne narodili tri deti alebo viac detí alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá, v znení neskorších predpisov. Osobou, která má nárok uplatnit nárok na tuto dávku je ze zákona rodič dětí nebo osoba, která převzala děti do péče, která nahrazuje péči rodičů na základě právoplatného rozhodnutí soudu.

Mezi podmínky nároku na příspěvek rodičům patří:

- alespoň tři ze tří nebo více současně narozených dětí, případně v průběhu dvou roků opakované narození dvojčat,
- péče oprávněné osoby o více dětí,
- trvalý pobyt oprávněné osoby a více uvedených dětí na území Slovenska,

⁶² Zákon č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa, v znení neskorších predpisov.

⁶³ Zákon č. 571/2009 Z.z. o rodičovskom príspevku, v znení neskorších predpisov.

- příspěvek rodičům se poskytuje na každé dítě v kalendářním roce pouze jednou.

Oprávněná osoba může uplatnit svůj nárok na přiznání dávky na úřadě práce, sociálních věcí a rodiny na základě písemné žádosti v místě trvalého bydliště. Výše příspěvku je na jedno dítě, od 1. ledna 2009 stanovena na částku:

- 81,99 € - v případě dítěte do 6 let věku,
- 101,25 € - v případě dítěte od 6 – 15 let věku,
- 107,55 € - v případě dítěte staršího 15 let věku.⁶⁴

Osobní opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči je určený na podporu vykonávání péče o dítě, které má náhradní rodič svěřené do náhradní péče. Touto dávkou stát podporuje náhradní péči o dítě, kterou vykonávána na základě rozhodnutí soudu nebo na základě rozhodnutí příslušného orgánu fyzická osoba jako rodič. Příspěvek je upravený zákonem č. 627/2005 Z.z., o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, v znení neskorších predpisov. Oprávněná osoba na tento příspěvek je náhradní rodič. Jestliže je dítě svěřené do náhradní péče manželům, nárok na něj může uplatnit pouze jeden z nich. Nárok na příspěvek má náhradní rodič jestliže:

- mu bylo na základě rozhodnutí soudu nebo rozhodnutím příslušného orgánu svěřené dítě do náhradní péče,
- začal se osobně starat alespoň o jedno svěřené dítě,
- má trvalý pobyt na území Slovenska,
- nevykonává náhradní péči v zařízení pěstounské péče.

Oprávněná osoba uplatňuje nárok na příspěvek písemnou žádostí na úřadu práce, sociálních věcí a rodiny. Žádost o příspěvek musí obsahovat jméno a příjmení, datum narození, adresu pobytu, rodné číslo náhradního rodiče a svěřeného dítěte. Výše příspěvku je

⁶⁴ Zákon č. 235/1998 Z.z. o príspevku pri narodení dieťaťa, o príspevku rodičom, ktorým sa súčasne narodili tri deti alebo viac detí alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá, v znení neskorších predpisov.

od 1. září 2009 stanoveno ve výši 164,22 € měsíčně. Jestliže se rodič stará o tři nebo více dětí, které jsou sourozenci, příspěvek se zvyšuje o částku 67,68 € měsíčně⁶⁵.

Opakovaný příspěvek na úhradu potřeb dítěte svěřeného do pěstounské péče je určený na podporu uspokojování potřeb dítěte, nákladů na jeho výživu, výchovu, vzdělání a bydlení. Příspěvek je upraven zákonem č. 627/2005 Z.z., o příspěvcích na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, v znení neskorších predpisov.

Nárok na opakovaný příspěvek má nezaopatřené dítě svěřené do náhradní péče rozhodnutím soudu nebo rozhodnutím příslušného orgánu. Dále má nárok na tento příspěvek plnoleté nezaopatřené dítě, které do dosažení plnoletosti bylo svěřeno do náhradní péče a žije v domácnosti s osobou, která do dosažení jeho plnoletosti byla jeho náhradním rodičem, v případě, že dítě nemá příjem, nebo v případě, že je jeho příjem nižší, než je suma opakovaného příspěvku. Oprávněnou osobou je tedy dítě, které bylo svěřeno do náhradní péče. Oprávněná osoba si uplatňuje nárok na příspěvek podáním písemné žádosti na úřadě práce, sociálních věcí a rodiny. V případě, že není oprávněná osoba plnoletá, zastupuje ji v tomto případě její náhradní rodič.

Od 1. září 2009 je výše opakovaného příspěvku stanovena na 129,17 € měsíčně, v případě, že se jedná o nezaopatřené dítě, které nemá příjem nebo ve výši rozdílu mezi 129,17 € a příjmem dítěte, jestliže se jedná o dítě, které má příjem nižší než je výše tohoto příspěvku⁶⁶.

Opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči je určený na podporu vykonávání osobní péče o dítě, které má náhradní rodič svěřeno do náhradní péče. Jedná se o finanční příspěvek, který poskytuje stát na základě zákona č. 627/2005 Z.z., o příspěvcích na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, v znení neskorších predpisov. Podmínkou nároku na opakovaný příspěvek má náhradní rodič v případě, že:

- bylo mu na základě rozhodnutí soudu nebo rozhodnutím příslušného orgánu svěřeno dítě do náhradní péče,
- začal se osobně starat alespoň o jedno svěřené dítě,

⁶⁵ Zákon č. 627/2005 Z.z., o příspěvcích na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, v znení neskorších predpisov.

⁶⁶ Zákon č. 627/2005 Z.z., o příspěvcích na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, v znení neskorších predpisov.

- má trvalý pobyt na území Slovenska,
- nevykonává náhradní péče v zařízení pěstounské péče.

Oprávněnou osobou pro vyplácení tohoto příspěvku je náhradní rodič. Jestliže je dítě svěřeno do péče manželům, nárok na příspěvek má opět pouze jeden z manželů. Oprávněná osoba uplatňuje tento nárok na základě písemné žádosti, kterou předkládá na úřadu práce, sociálních věcí a rodiny. Opakovaný příspěvek je vyplácen měsíčně, a to od 1. září 2009 ve výši 129,17 €

3.3 Systém zabezpečení rodin s dětmi ve Velké Británii

Velkou Británii můžeme považovat za představitele liberálního modelu sociální politiky. Sociální zabezpečení ve Velké Británii využívá dva postupy: sociální pojištění a sociální pomoc.

V případě *sociálního pojištění* jsou příspěvky placeny do systému dobrovolně nebo povinně účastníky nebo za účastníky. Poté jsou dávky, v případě kdy je účastník postižen sociálním rizikem, vypláceny jako paušální suma nebo jsou odvozeny od dřívějšího příjmu. Dávky nejsou účastníkům vypláceny automaticky, ale musí být o jejich vyplacení požádáno. V případě *sociální pomoci* jsou dávky poskytovány osobám, které je potřebují, a tyto dávky jsou financovány prostřednictvím státních fondů.

Ve Velké Británii existuje pět hlavních typů dávek sociálního zabezpečení. Patří mezi ně sociální pojištění, testované dávky, netestované dávky, univerzální dávky a dávky sociální pomoci⁶⁷.

V rámci sociálního pojištění si lidé předem platí na podporu, proto je nemožné zrušit vyplácení dávek. Do tohoto systému nejsou zahrnovány velké skupiny osob, patří sem nezaměstnaní, absolventi škol, ženy, které se staraly o děti, dále lidé chronicky nemocní a tělesně postižení lidé. Systém sociálního pojištění může rozlišovat zasloužené a nezasloužené chudé, protože v případě, že je sazba příspěvků příliš vysoká, lidé je obtížně platí. To znamená, že chudí lidé nejsou schopni přispívat do systému. Na základě profesního statutu osoby rozlišujeme čtyři hlavní kategorie příspěvku na národní pojištění. Kategorie 1 se uplatňuje pro zaměstnance. Příspěvky jsou jim strhávány ze mzdy. Kategorie 2 a kategorie 4 jsou uplatňovány u osob samostatně výdělečně činných. Osoba v kategorii 2 platí stejnou

⁶⁷ MATĚJKOVÁ, B., PALONCYOVÁ, J., Rodinná politika ve vybraných zemích evropských zemí I. VÚPSV. str. 227.

paušální částku bez ohledu na výši výdělku. Příspěvky v kategorii 4 se vztahují na osoby samostatně výdělečně činné, které překročí určitou hranici čistého zisku. Osoby v této kategorii platí příspěvky běžně vedle příspěvků na pojištění v kategorii 2. Příspěvky kategorie 3 jsou dobrovolnými příspěvky a může je platit osoba, která chce chránit právo na dávky sociálního zabezpečení a není povinna platit příspěvky národního pojištění kategorie 1 nebo kategorie 2.

Testované dávky jsou založeny na testování příjmu a přiznání dávek také vyžaduje testování majetku nebo kapitálu. Výhody testování jsou spatřovány v tom, že jsou dávky rozdělovány jen těm nejpotřebnějším, mezi nevýhody můžeme zařadit to, že tyto dávky jsou jednotné a obtížně se spravují⁶⁸.

Nepříspěvkové dávky, tímto termínem se označují dávky, na které se neplatily příspěvky pojištění. Nepříspěvkové dávky jsou určeny např. pro lidi s psychickými vadami, tím dochází ke kompenzaci při silné nezpůsobilosti, nebo dávky pro speciální potřeby, např. potřeba sociální péče, kde se jedná o dávky peněžité, ale i o dávky věcné.

Dávky sociální pomoci se vztahují na ty potřebné lidi, kteří nejsou zabezpečeni jinak. Mezi formy sociální pomoci ve Velké Británii patří peněžité dávky, věcné dávky, výchovná a poradenská péče, ústavní sociální péče, pečovatelská služba, bezúročné půjčky. Základními typy sociální pomoci jsou péče o rodinu a děti, péče o těžce zdravotně postižené a staré občany, péče o občany, kteří potřebují zvláštní pomoc.

Univerzální dávky jsou dávky, které jsou založeny na zabezpečení širokých skupin lidí bez nutnosti testování potřebnosti. Díky svému širokému záběru patří tyto dávky mezi dávky finančně i administrativně náročné. Mezi univerzální dávky patří např. rodinné přídatky a důchody⁶⁹.

3.3.1 Zabezpečení rodin s dětmi ve Velké Británii

Zabezpečení rodin s dětmi ve Velké Británii není realizováno pouze v rámci jednoho systému, ale uplatňuje se v systému sociálního pojištění i sociální pomoci, tedy v rámci celého sociálního zabezpečení v této zemi.

První právní úprava sociálního zabezpečení se vyvinula jako chudinské zákonodárství a jeho cílem bylo čelit rostoucí chudobě. Hlavním cílem rozvíjejícího se sociálního

⁶⁸ An introduction to Social Policy [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www2.rgu.ac.uk/publicpolicy/introduction/socialsecurity.htm>>.

⁶⁹ An introduction to Social Policy [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www2.rgu.ac.uk/publicpolicy/introduction/socialsecurity.htm>>.

zákonodárství bylo garantovat adekvátní minimální příjem a zajistit lidem přežití. První zákony, týkající se sociální oblasti byly přijímány za vlády královny Alžběty I., která si uvědomovala potřebu řešení problémů souvisejících s chudobou. Legislativa týkající se sociálního zabezpečení prošla dlouhým vývojem, na začátku 20. století přijala liberální vláda legislativu, ve které byla upravena opatření týkající se, mimo jiné, i dětských lékařských prohlídek. Moderní britské sociální zabezpečení bylo ovlivněno liberální politikou konzervativců. I přesto, že po druhé světové válce přišli k moci labouristé, jejich koncepce byla zaměřena na minimální zabezpečení pro všechny. Stát podporoval zdělání a zdravotní péči. K dalším změnám došlo v 80. letech nástupem konzervativní strany vedené Margaret Thatcherovou. Jedním z důležitých znaků tohoto období byla privatizace bydlení. Cílem konzervativců byla podpora rodinného života tím, že pomohou lidem stát se vlastníky svého bytu, zvýšením úrovně vzdělání jejich dětí⁷⁰.

V dnešní době tuto oblast upravuje zákon o sociálním zabezpečení a dávkách. Tento zákon upravuje dávky v nemoci, nezaměstnanosti a hlavně upravuje dávky v mateřství a příspěvek na dítě. Tento zákon jednotlivé dávky rozděluje do tříd. Peněžitá pomoc v mateřství je v zákoně zařazena do „krátkodobého prospěchu“ třídy 1 nebo 2⁷¹.

Dalším zákonem v této oblasti je např. zákon o příspěvku pro dítě. Příspěvek na dítě v dnešní podobě byl zaveden v roce 1977. Mezi tři hlavní výhody vyplácení příspěvku pro děti můžeme zařadit jednak zmírňování chudoby hlavně u těch, kteří jsou jí nejvíce ohroženi, tj. hlavně velké rodiny. Další výhodou příspěvku je to, že může být pro svoji univerzálnost vnímán jako motivace k práci. Dále jsou vyplácením příspěvku uznány hodnoty dětí a společensky uznané závazky na podporu dětí, protože jsou příspěvky na děti vypláceny i z prostředků vybraných od rodin, které děti nemají.

Mezi hlavní argumenty proti příspěvkům na děti patřilo to, že jsou nákladné a špatně cílené. Nákladné proto, že by byly poskytovány všem dětem bez ohledu na příjem rodičů. Z těchto důvodů prošlo poskytování příspěvku na děti ve Velké Británii řadou změn, mezi které patří např. jeho zdanění, odstranění nároku na příspěvek pro děti starší 16 let, rozlišování jeho výše podle počtu dětí v rodině, rozlišování jeho výše podle věku dětí v rodině, rozlišování výše příspěvku podle toho, zda se jedná o úplnou nebo neúplnou rodinu, atd.⁷².

⁷⁰ Aplikované právo [online leden 2010]. Dostupný z WWW: < <http://www.aplikovanepravo.cz/clanky-pdf/22.pdf>>.

⁷¹ Office of public Sector Information [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1992/ukpga_19920004_en_4#pt2-pb1-11g20>.

⁷² Child Benefit [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.parliament.uk/Commons/lib/research/rp98/rp98-079.pdf>>.

3.3.2 Základní pojmy v oblasti zabezpečení rodin s dětmi

Jedním z nejdůležitějších pojmů, které je třeba vysvětlit, je pojem sociální služby. Ve Velké Británii tento pojem zahrnuje i některé peněžité dávky. Sociální služby představují poměrně široké spektrum nástrojů sociální politiky – od neformální pomoci v rodinách a místních komunitách až po státní sociální dávky. Sociální služby jsou v této zemi určeny dětem a jejich rodinám, postiženým dětem i dospělým, seniorům, lidem s mentálními poruchami, osobám závislým na drogách alkoholu, atd. Pod tímto pojmem se také rozumí vzdělání, zdravotnické služby, služby podporující zaměstnanost bydlení a sociální zabezpečení. Stejně pojetí tohoto pojmu využívá i OECD, která definuje sociální služby jako příjmově testované finanční nebo věcné dávky, jejichž podmínky pro vznik nároku konstituují jejich adresnost a jsou tedy poskytovány jen určitým jedincům či domácnostem. Podle OECD zahrnují sociální služby i rodinné dávky⁷³.

V ČR je pojem sociálních služeb vnímám v užším smyslu slova. Poskytovat službu znamená vyvinout fyzickou aktivitu ve prospěch druhého, jejímž účelem je mu sloužit. Česká teorie sociální politiky vytváří poměrně ostrý rozdíl mezi službou a finanční dávkou. V ČR neexistuje žádná sociální služba, která by mohla být poskytována ve formě peněžní dávky⁷⁴.

V zákoně o sociálním zabezpečení je pro účely přídavku na dítě charakterizován pojem „dítě“⁷⁵. Pro účely dané části zákona je za dítě považována osoba pro každý týden, ve kterém:

- a) ve věku do 16 let,
- b) ve věku do 18 let, v případě, že se na plný úvazek nepřipravuje na budoucí povolání, ale splňuje jiné podmínky,
- c) ve věku do 19 let, pokud se na plný úvazek připravuje na své budoucí povolání, a to v uznávaném vzdělávacím zařízení.

Další pojem, který se vyskytuje v tomto zákoně je „osoba odpovědná za dítě“⁷⁶. Pro účely tohoto zákona se považuje za odpovědnou osobou za dítě, v každém týdnu:

⁷³ Aplikované právo [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.aplikovanepravo.cz/clanky-pdf/22.pdf>>.

⁷⁴ Aplikované právo [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.aplikovanepravo.cz/clanky-pdf/22.pdf>>.

⁷⁵ An introduction to Social Policy [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1992/Ukpga_19920004_en_1>.

- a) osoba, se kterou dítě žije,
- b) osoba, která přispívá na náklady poskytované týdně dítěti, což nečiní méně než týdně vyplacený příspěvek na dítě vzhledem k dítěti na daný týden.

Zákon o sociálním zabezpečení rovněž definuje kategorii činných osob. Činná osoba je:

- a) osoba, která vykonává výdělečnou činnost ve Velké Británii a to buď na základě smlouvy o službě, nebo v kanceláři i s požitky z této práce plynoucími,
- b) osoba, která vykonává výdělečnou činnost ve Velké Británii jinak než osoba samostatně výdělečně činná v oblasti zaměstnanosti
- c) pokud se osoba považuje ve vztahu k jakékoli zaměstnanecké činnosti za osobu samostatně výdělečně činnou, pak má být takto chápána pro všechny účely tohoto zákona.

3.3.3 Dávky uplatňované na podporu rodin s dětmi

Peněžitá pomoc v mateřství (Statutory Maternity Pay) je vyplácena ženě zaměstnavatelem, u kterého byla zaměstnána v 15. týdnu před plánovaným porodem. Příspěvek je vyplácen po dobu 39 týdnů a k jeho uplatnění musí žena dosahovat průměrných pracovních příjmů ve výši £ 95 za týden. V případě, že je žena chráněna národním pojištěním má nárok na peněžitou pomoc v mateřství po dobu 6 týdnů a to ve výši 90 % její průměrné týdenní mzdy. V průběhu dalších 33 týdnů se může žena rozhodnout, zda bude pobírat 90 % její průměrné týdenní mzdy, nebo pevně stanovenou částku ve výši £ 123,06.

Žena smí nárokovat příspěvek v mateřství 11 týdnů před očekávaným porodem, pokud se dítě narodilo předčasně nebo se v průběhu těhotenství objevily nějaké zdravotní komplikace má žena nárok na příspěvek od 24. týdne těhotenství. Příspěvek je ženě vyplácen nejpozději následující den po porodu.

Žena při žádosti o příspěvek může využít několika způsobů, ale vždy potřebuje lékařské potvrzení o těhotenství. K tomu obvykle slouží tzv. certifikát mateřství, má-li žena nárok na příspěvek po narození dítěte, měla by poskytnout rodný list dítěte⁷⁷.

⁷⁶ An introduction to Social Policy [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2005/ukpga_20050006_en_1>.

⁷⁷ Directgov [online leden 2010]. Dostupný z WWW: <http://www.direct.gov.uk/en/MoneyTaxAndBenefits/BenefitsTaxCreditsAndOtherSupport/Expectingorbringingupchildren/DG_10018741>.

Legislativa ve Velké Británii umožňuje využít *peněžitou pomoc v otcovství* (*Statutory Paternity Pay*) otcům v období kolem porodu dítěte nebo z důvodu péče o případné starší děti a podpory matky při porodu. O peněžitou pomoc v otcovství je možné požádat v případě, že se jedná o biologického otce dítěte nebo se jedná o osvojitele, dále v případě, že se jedná o manžela, partnera matky, který není biologickým otcem. Další podmínkou pro žádost o tento příspěvek je, že otec musí vydělávat v průměru alespoň £ 90 týdně.

Otec si může vybrat období 1 nebo 2 týdnů jako celku a čerpat otcovský příspěvek, nejpozději však do konce 8. týdne ode dne narození nebo umístění dítěte. Pokud průměrný týdenní výdělek otce dosahuje £ 90 a více, náleží mu příspěvek ve výši £ 123,06, v případě, že je jeho výdělek nižší, náleží mu 90 % z tohoto výdělku. Otec má nárok na tuto dávku i v případě, že došlo k přirozenému ukončení těhotenství v období od 24. týdne těhotenství ženy⁷⁸.

Peněžitá pomoc při adopci (*Statutory Adoptive Pay*) je týdenní platba, kterou dostane od svého zaměstnavatele osoba na pomoc vzít si volno, když adoptovala dítě. Zaměstnanec je povinen předložit zaměstnavateli potvrzení o schválené adopci. Dávka náleží manželskému páru nebo osamělé osobě adoptující dítě ve věku do 18 let. Nárok na adoptivní dovolenou smí čerpat pouze jeden z manželů, druhému náleží po splnění podmínek peněžitá pomoc v otcovství v rozsahu otcovské dovolené sedm nebo čtrnáct dnů.

Peněžitá pomoc se vyplácí po dobu 26 týdnů a to v případě, že byl týdenní průměrný výdělek £ 90 a více činí dávka £ 123,06. Pokud je výdělek nižší než £ 90 činí dávka 90 % z výše výdělku⁷⁹.

Dávka v mateřství (*Maternity Allowance*) je dávka pro těhotné ženy, které nemají nárok na zákonný mateřský příspěvek od svého zaměstnavatele, pro osoby samostatně výdělečně činné a ženy, které nedávno přišly o svou práci. Peněžitá pomoc v mateřství náleží ode dne následujícího po dni porodu:

- ženě samostatně výdělečně činné, která hradila pojistné příspěvky nejméně 26 týdnů v období 66 týdnů před porodem,

⁷⁸Directgov [online leden 2010]. Dostupný z WWW:

<http://www.direct.gov.uk/en/MoneyTaxAndBenefits/BenefitsTaxCreditsAndOtherSupport/Expectingorbringingupchildren/DG_10018750>.

⁷⁹Directgov [online leden 2010]. Dostupný z WWW:

<http://www.direct.gov.uk/en/MoneyTaxAndBenefits/BenefitsTaxCreditsAndOtherSupport/Expectingorbringingupchildren/DG_10018736>.

- žena, která si vydělala průměrně £ 30 týdně během než kterýchkoliv 13 týdnů v testovacím období.

Dávka je vyplácena maximálně po dobu 39 týdnů. Výše mateřského příspěvku je £ 123,06 nebo 90 % průměrného hrubého týdenního výdělku před zdaněním, podle toho, která částka je menší. Příspěvek je vyplácen jednou týdně nebo každé čtyři týdny přímo na bankovní účet. V případě, že je žena práceneschopná ještě 4 týdny před očekávaným porodem, automaticky začne pobírat dávku v mateřství.

Muž, jehož manželka nebo partnerka čeká dítě, má jako otec určitá práva a výhody v práci. Partnerovi matky vzniká nárok na *dávku v otcovství (Paternity Allowance)*. Tento nárok muži vzniká pouze za předpokladu:

- musí být zaměstnán nepřetržitě alespoň po dobu 26 týdnů do konce 15. týdne před plánovaným porodem,
- musí být otcem dítěte, nebo být ženatý nebo být partnerem matky dítěte,
- musí mít nebo očekávat, že bude mít odpovědnost za výchovu dítěte.

Otec dítěte má nárok na dávku v rozsahu jednoho nebo dvou týdnů. Během své otcovské dovolené, má nárok na Statutární otcovství od svého zaměstnavatele. To je placeno zaměstnavatelem, jeho sazba je stejná jako standardní sazby ve výši £ 123,06 týdně, nebo ve výši 90 % jeho průměrného výdělku, pokud muž vydělává méně než £ 123,06 týdně⁸⁰.

Přídavek na dítě (Child Benefit) je pravidelná dávka vyplácena při výchově dítěte nebo mladého člověka. Není ovlivněna příjmy nebo úsporami, takže většina lidí, kteří vychovávají dítě ji může dostat. Dávku má možnost získat osoba, pokud vychovává:

- dítě mladší 16 let,
- osobu mladší 19 let (do 20 let v některých případech), která studuje,
- osobu ve věku 16 nebo 17 let, která nedávno ukončila studium a přihlásila se k práci či vzdělání.

Hlavními pozitivy přídavku na děti jsou ty, že jsou placeny matkám, která nemá žádný další příjem. Dále to, že jsou jednoduché z hlediska správy a pomáhají chránit postavení pracujících s nízkými příjmy. Hlavním protiargumentem je zejména to, že nejsou dobře

⁸⁰Netdoctor [online leden 2010]. Dostupný z WWW:
<http://www.netdoctor.co.uk/health_advice/facts/paternity_rights_003737.htm>.

cílovány. Slabší rodiny totiž mají snahu mít menší počet členů a mít mladší děti, zatímco přídavky jsou naopak poskytovány větším rodinám.

Jestliže dítě dosáhne věku ukončení školní docházky, posuzují se následující kritéria.

1. *Plné vzdělání*, na přídavek na dítě mají nárok lidé ve věku 16, 17 a 18 let, kteří stále pokračují v dalším vzdělávání. Za toto vzdělávání se považuje více jak 12 hodin dohlíženého studia týdně (i s přestávkami na oběd). Přídavky jsou také placeny mladým lidem, kteří z vážných důvodů nemohou chodit do školy. V některých případech se přídavky vyplácejí po dobu až 6 měsíců, výjimečně déle, pokud je student nemocný. Někdy jsou také přídavky vypláceny i v případě, že vzdělávání probíhá doma.
2. *Ukončení doby poskytování přídaveků* nastává v případě, že osoba zanechá studia nebo tehdy, pokud osoba nastoupí do výcvikového kurzu, během kterého se vyplácí podpora nebo pokud osoba začne pobírat přídavek při hledání zaměstnání.
3. *Děti narozené po srpnu roku 1987* přídavky jsou vypláceny do prvního pondělí v září mladým osmnáctiletým osobám, jestliže pokračují ve vzdělávání. Mohou být také vypláceny osobám do 19 let věku, pokud dále studují.
4. *Prodloužení doby poskytování přídaveků na děti* je umožněno tehdy, jestliže mladá osoba je ve věku 16 nebo 17 let a aktivně si hledá zaměstnaná nebo umístění ve výcvikovém kurzu a nebo spolupracuje s Carrer Service.

Přídavek na dítě je vyplácen každé čtyři týdny, ale může být vyplácen i týdně⁸¹. Současnou výši přídavku na dítě uvádí následující tabulka.

Tab. 3.8 Výše přídavku na dítě platná od 1. 4. 2010

	Týdenní sazba
Přídavek na nejstarší dítě	£ 20,30
Přídavek na ostatní děti	£ 13,40

Zdroj: <http://www.hmrc.gov.uk/rates/taxcredits.htm>.

Programy sociálního pojištění doplňují programy sociální pomoci zaměřené na podporu rodiny. Dávky sociální pomoci jsou testované, tvoří asi třetinu celkových sociálních výdajů a mají pomoci k boji proti sociálnímu vyloučení a k redukci dětské chudoby. Do oblasti sociální pomoci rodinám s dětmi dále spadají:

- porodné (*Sure Start Maternity Grant*) je jednorázová dávka ve výši £ 500⁸².

⁸¹ Monetos [online únor 2010]. Dostupný z WWW: <<http://www.monetos.co.uk/pensions/state-pensions/state-benefits/child-benefit/>>.

- výživné,
- podpora příjmu (zaručuje dosažení životního minima pro rodinu),
- akce pro osamělé rodiče,
- akce pro mladé lidi.

⁸²Directgov [online únor 2010]. Dostupný z WWW:
<http://www.direct.gov.uk/en/MoneyTaxAndBenefits/BenefitsTaxCreditsAndOtherSupport/Expectingorbringingupchildren/DG_10018854>.

4 Srovnání systémů zabezpečení rodin s dětmi ve vybraných zemích a z něj vyplývající doporučení pro ČR

V souladu s cílem práce je tato kapitola zaměřena na srovnání zabezpečení rodin s dětmi ve vybraných zemích a případná doporučení pro ČR. Srovnání bude provedeno z hlediska struktury vyplácených dávek rodinám s dětmi, z hlediska poměru vyplácených dávek k minimální a průměrné hrubé mzdě, dalším hlediskem bude podíl sociálních výdajů ve vztahu k HDP a podíl výdajů plynoucích k rodinám s dětmi z celkových sociálních výdajů daných zemí. Jako poslední bude provedeno srovnání zabezpečení v případě, kdy žena zjistí, že je těhotná.

4.1 Vyplácené dávky rodinám s dětmi

Tato podkapitola uvádí přehled vyplácených dávek rodinám s dětmi ve všech třech vybraných zemích.

Tab. 4.1 Přehled dávek vyplácených rodinám s dětmi ve vybraných zemích

ČR	Slovensko	Velká Británie
Porodné	Jednorázový příspěvek při narození dítěte, příspěvek při narození více dětí najednou (příplatek k příspěvku při narození dítěte)	Porodné
Přídavek na dítě	Přídavek na dítě	Přídavek na dítě
Sociální příplatek	-	-
Příspěvek na bydlení ⁸³	-	-
Rodičovský příspěvek	Rodičovský příspěvek (příplatek k rodičovskému příspěvku)	-
Peněžitá pomoc v mateřství ⁸⁴	Peněžitá pomoc v mateřství ⁸⁵	Peněžitá pomoc v mateřství (Dávka v mateřství)
-	-	Peněžitá pomoc v otcovství (Dávka v otcovství)
Dávky pěstounské péče	Dávky pěstounské péče	-
- úhrada potřeb dítěte	- příspěvek na úhradu potřeb dítěte svěřeného do pěstounské péče	-
- odměna pěstouna	- osobní opakovaný příspěvek náhradnímu rodiči	-
- na zakoupení mot. vozidla	-	-

Zdroj: Legislativa jednotlivých zemí, vlastní zpracování.

⁸³ Tato dávka není určena pouze rodinám s dětmi.

⁸⁴ V ČR je tato dávka vyplácena ze sociálního pojištění.

⁸⁵ Na Slovensku je tato dávka vyplácena ze sociálního pojištění.

Tab. 4.1 Přehled dávek vyplácených rodinám s dětmi ve vybraných zemích – pokračování

- při převzetí dítěte	- jednorázový příspěvek dítěti při svěření do náhradní péče	-
-	- jednorázový příspěvek při zániku náhradní péče	-
-	-	Peněžitá pomoc v adopci

Zdroj: Legislativa jednotlivých zemí, vlastní zpracování.

Na základě údajů v tabulce můžeme vidět, že v dávkách porodné, přídavek na dítě, peněžitá pomoc v mateřství (v ČR a na Slovensku je vyplácena ze sociálního pojištění) se země shodují. V ČR a na Slovensku je vyplácen ještě rodičovský příspěvek (na Slovensku je k němu vyplácen příplatek k rodičovskému příspěvku). Obdobná dávka ve Velké Británii vyplácena není. Ve Velké Británii je naopak vyplácena peněžitá dávka v otcovství, tuto dávku zbylé dvě země neposkytují. V ČR a na Slovenskou jsou dále vypláceny dávky pěstounské péče (např. dávka při převzetí dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte do péče, atd.). Ve Velké Británii je vyplácena peněžitá pomoc v adopci.

4.2 Poměr vyplácených dávek k minimální a průměrné hrubé mzdě

Pro porovnání výše jednotlivých dávek musíme vzít v úvahu rozdílnou životní úroveň vybraných států, proto bude výše jednotlivých dávek poměřována k minimální a průměrné hrubé mzdě v roce 2007 a 2009. Rozhodla jsem se srovnávat frekventované dávky – porodné, přídavek na dítě, rodičovský příspěvek. Následující tabulka uvádí výši minimální a průměrné hrubé mzdy v letech 2007 a 2009 v ČR, na Slovensku a ve Velké Británii.

Tab. 4.2 Minimální a průměrná hrubá mzda v letech 2007 a 2009

	ČR	Slovensko	Velká Británie
Minimální mzda 2007	8000 Kč	7 600 Sk	£ 1 224,44
Minimální mzda 2009	8000 Kč	307,70 €	£ 908,66
Průměrná hrubá mzda 2007	21 621 Kč	20 146 Sk	£ 2600
Průměrná hrubá mzda 2009	23 598 Kč	744,50 €	£ 1779,67

Zdroj: Stránky statistických úřadů jednotlivých zemí, údaje Eurostatu, vlastní zpracování.

Minimální i průměrná hrubá mzda v ČR byla v obou sledovaných letech čerpána ze stránek Českého statistického úřadu. Taktéž minimální a průměrná hrubá mzda v letech 2007 a 2009 na Slovensku byla čerpána ze stránek Štatistického úřadu Slovenskej republiky. Minimální mzda ve Velké Británii v roce 2007 a 2009 byla převzata z dat Eurostatu. Data byla přepočtena z eura na libry podle referenčního směnného kurzu Centrální národní banky

ze dne 30. 3. 2010. Průměrná hrubá mzda ve Velké Británii v roce 2007 byla převzata z dat Eurostatu a rovněž byla přepočtena podle referenčního směnného kurzu Centrální národní banky ze dne 30. 3. 2010. Průměrná hrubá mzda⁸⁶ ve Velké Británii v roce 2009 byla použita z bulletinu na stránkách National Statistic The United Kingdom (viz seznam použité literatury). Takto zjištěná minimální a průměrná hrubá mzda bude použita i v následujících tabulkách.

4.2.1 Porodné

Jestliže se lidé rozhodují, kdy mít děti, berou spíše v úvahu svoji finanční situaci než výši dávky porodného. Z toho vyplývá, že výše porodného nijak dramaticky nezvyšuje porodnost v zemi, spíše může rodině výrazně pomoci s prvotními výdaji. V ČR je porodné vypláceno ve stejné výši na každé dítě. Na Slovensku je k porodnému dále vyplácen příspěvek a pokud se narodí více dětí, existují zde dávky odstupňované. Ve Velké Británii je v souvislosti s narozením dítěte poskytován pouze sociálně slabým rodinám nevratný grant. Následující tabulka srovnává porodné a minimální mzdu (v měnách příslušné země) v letech 2007 a 2009.

Tab. 4.3 Porodné a minimální mzda v roce 2007 a 2009

Země	Porodné (2009)	Min. mzda (2009)	Poměr vůči minimální mzdě za rok 2009	Porodné (2007)	Min mzda (2007)	Poměr vůči minimální mzdě za rok 2007
ČR	13 000 Kč	8000 Kč	162,50 %	17 760 Kč	8 000 Kč	222 %
Slovensko	151,37 €	307,70 €	49,19 %	15 460 Sk	7 600 Sk	203,42 %
Velká Británie	£ 500	£ 908,66	55,03 %	£ 500	£ 1 224,44	40,83 %

Zdroj: Stránky statistických úřadů jednotlivých zemí, údaje Eurostatu, vlastní výpočty a zpracování.

V tabulce vidíme, že v ČR se minimální mzda ve sledovaných letech nezměnila, ale došlo k poklesu porodného. Podíl porodného na minimální mzdě byl v roce 2007 222 %, v roce 2009 došlo k poklesu téměř o 50 % na 162,50 %. Na Slovensku došlo k 1. 1. 2009 k zavedení eura, porodné v poměru k minimální mzdě dosahovalo v roce 2007 203,42 % a v roce 2009 jeho poměr nedosahoval ani 50 %. U Velké Británie nedošlo ve sledovaných

⁸⁶ Výslednou částku průměrné hrubé mzdy byla získána tak, že byl sečten průměr týdenní mzdy za každý měsíc roku 2009, částka byla poté vydělena 12 (počet měsíců v roce) a nakonec vynásobena 4 (počet týdnů v měsíci).

letech k nárůstu porodného, pouze k poklesu minimální mzdy a proto se podíl porodného na minimální mzdě zvýšil.

Tabulka 4.4 srovnává porodné a průměrnou hrubou mzdu v letech 2007 a 2009.

Tab. 4.4 Porodné a průměrná hrubá mzda v roce 2007 a 2009

Země	Porodné (2009)	Průměrná mzda (2009)	Poměr vůči průměrné hrubé mzdě za rok 2009	Porodné (2007)	Průměrná mzda (2007)	Poměr vůči průměrné hrubé mzdě za rok 2007
ČR	13 000 Kč	23 598 Kč	55,09 %	17 760 Kč	21 621 Kč	82,14 %
Slovensko	151,37 €	744,50 €	20,33 %	15 460 Sk	20 146 Sk	76,74 %
Velká Británie	£ 500	£ 1779,67	28,10 %	£ 500	£ 2600	19,23 %

Zdroj: Stránky statistických úřadů jednotlivých zemí, vlastní zpracování a výpočty.

V tabulce vidíme, že podíl porodného k průměrné hrubé mzdě je nejvyšší v ČR, i když vzhledem k roku 2007 došlo k jeho poklesu o téměř 32 %. Jedině v ČR dosahuje částka porodného více jak 50 % průměrné mzdy, i když oproti roku 2007 došlo ke snížení této dávky. U Slovenska vidíme výrazné snížení poměru porodného a průměrné hrubé mzdy, a to o více jak 50 %, myslím, že jedním z důvodů tohoto poklesu bylo zavedení eura. Ve Velké Británii se tento poměr pohybuje kolem 20 – 30 %.

4.2.2 Příklad na dítě

V každé ze srovnávaných zemí je možné přídavek na dítě pobírat. Pouze v ČR jde o dávku, která je poskytována v závislosti na výši příjmu, v ostatních zemích je dávka vyplácena plošně. Česká republika také při vyplácení dávky zohledňuje věk dítěte, na Slovensku je přídavek na dítě vyplácen ve stejné výši pro všechny děti a Velká Británie při vyplácení rozlišuje, zda se jedná o první nebo o další děti. Následující tabulka se zabývá přídavkem na dítě vypláceným v letech 2007 a 2009 ve vybraných zemích ve vztahu k minimální mzdě příslušného státu.

Tab. 4.5 Přídavek na dítě a minimální mzda v roce 2007 a 2009

Země	Přídavek na dítě (2009)	Min. mzda (2009)	Poměr vůči minimální mzdě za rok 2009	Přídavek na dítě (2007)	Min. mzda (2007)	Poměr vůči minimální mzdě za rok 2007
ČR	do 6 let 500 Kč	8000 Kč	6,25 %	do 6 let 496 Kč	8000 Kč	6,20 %
	6-15 let 610 Kč		7,63 %	6-10 let 608 Kč		7,60 %
	15-26 let 700 Kč		8,75 %	10-15 let 608 Kč		7,60 %
	-	-	-	15-26 let 698 Kč		8,73 %
Slovensko	21,25 €	307,70 €	6,99 %	540 SKK	7600 SKK	7,11 %
Velká Británie	První dítě £ 80	£ 908,66	8,80 %	První dítě £ 72,4	£ 1 224,44	5,91 %
	Další dítě £ 52,80		5,81 %	Další dítě £ 48,4		3,95 %

Zdroj: Stránky statistických úřadů jednotlivých zemí, vlastní zpracování a výpočty, 2010.

Na základě tabulky můžeme říci, že poměr přídatku na dítě a minimální mzdy se ve sledovaných letech a zemích pohybuje od 6 do 9 %. V tabulce také vidíme, že se poměr v jednotlivých zemích v roce 2009 nijak výrazně nezměnil oproti roku 2007. Výjimkou pouze může být Velká Británie. Zde u přídatku na první dítě došlo ke zvýšení poměru o necelé 3 % a u přídatku na další dítě o téměř 2 %.

Tabulka 4.6 se věnuje vyplácení přídatku na dítě v příslušných zemích v letech 2007 a 2009 ve vztahu k průměrné hrubé mzdě.

Tab. 4.6 Přídavek na dítě a průměrná hrubá mzda v roce 2007 a 2009

Země	Přídavek na dítě (2009)	Průměrná mzda (2009)	Poměr vůči průměrné hrubé mzdě za rok 2009	Přídavek na dítě (2007)	Průměrná mzda (2007)	Poměr vůči průměrné hrubé mzdě za rok 2007
ČR	do 6 let 500 Kč	23 598 Kč	2,12 %	do 6 let 496 Kč	21 621 Kč	2,29 %
	6-15 let 610 Kč		2,58 %	6-10 let 608 Kč		2,81 %
	15-26let 700 Kč		2,97 %	10-15 let 608 Kč		2,81 %
	-	-	-	15-26 let 698 Kč		3,23 %
Slovensko	21,25 €	744,50 €	2,85 %	540 Sk	20 146 Sk	2,68 %
Velká Británie	První dítě £ 80	£ 1779,67	4,49 %	První dítě £ 72,4	£ 2 600	2,78 %
	Další dítě £ 52,80		2,97 %	Další dítě £ 48,4		1,86 %

Zdroj: Stránky statistických úřadů jednotlivých zemí, vlastní zpracování a výpočty.

V tabulce vidíme, že poměr přídatku na dítě k průměrné hrubé mzdě se pohybuje asi od 2 do 5 %.. V tabulce si také můžeme všimnout, že ve všech zemích došlo ke zvýšení přídatku na dítě, i když např. v ČR bylo toto zvýšení pouze v řádu několika korun. Rovněž můžeme říci, že pouze ve Velké Británii došlo k poklesu průměrné mzdy v roce 2009 oproti roku 2007.

4.2.3 Rodičovský příspěvek

Další srovnávanou dávkou ve vztahu k minimální a průměrné hrubé mzdě v letech 2007 a 2009 je rodičovský příspěvek. Toto srovnání bude uplatněno pouze u ČR a Slovenska, protože ve Velké Británii se v podstatě nevyskytuje dávka, která by se dala srovnat s rodičovským příspěvkem v ostatních zemích. V ČR se výše rodičovského příspěvku rozlišuje podle délky jeho čerpání (čerpání 2 – 4 roky), na Slovensku je dávka stanovena pevnou částkou a rodiče zde ještě mají navíc nárok na příplatek k rodičovskému příspěvku. Tabulka 4.7 srovnává rodičovský příspěvek s minimální mzdou v letech 2007 a 2009.

Tab. 4.7 Rodičovský příspěvek a minimální mzda v roce 2007 a 2009

Země	Rodičovský příspěvek (2009)	Min. mzda (2009)	Poměr vůči minimální mzdě za rok 2009	Rodičovský příspěvek (2007)	Min mzda (2007)	Poměr vůči minimální mzdě za rok 2007
ČR	zvýšená výměra 11 400,- Kč	8000 Kč	142,50 %	7 582 Kč	8000 Kč	94,78 %
	základní výměra 7 600,- Kč		95,00 %			
	snížená výměra 3 800,- Kč		47,50 %			
Slovensko	164,22 €	307,70 €	53,37 %	4 560 Sk	7600 Sk	60,00 %

Zdroj: Stránky statistických úřadů jednotlivých zemí, vlastní zpracování a výpočty.

V tabulce vidíme, že v ČR v roce 2007 byla pouze jedna výše rodičovského příspěvku, která dosahovala téměř 95 % tehdejší minimální mzdy. V roce 2009 došlo ke změně a rodičovský příspěvek je poskytován ve třech výších. Z toho ta nejvyšší částka dosahovala téměř 150 % minimální mzdy, ostatní částky již byly nižší než minimální mzda. Na Slovensku je výše rodičovského příspěvku pouze jedna, v poměru k minimální mzdě ve sledovaných letech nedošlo k výraznější změně (byl zaznamenán pokles o téměř 7 % v roce 2009). Tabulka 4.8 srovnává dávku s průměrnou hrubou mzdou v letech 2007 a 2009.

Tab. 4.8 Rodičovský příspěvek a průměrná mzda v roce 2007 a 2009

Země	Rodičovský příspěvek (2009)	Průměrná mzda (2009)	Poměr vůči průměrné mzdě za rok 2009	Rodičovský příspěvek (2007)	Průměrná mzda (2007)	Poměr vůči průměrné mzdě za rok 2007
ČR	zvýšená výměra 11 400,- Kč	23 598 Kč	48,31 %	7 582 Kč	21 621 Kč	35,07 %
	základní výměra 7 600,- Kč		32,21 %			
	snížená výměra 3 800,- Kč		16,10 %			
Slovensko	164,22 €	744,50 €	22,06 %	4 560 Sk	20 146 Sk	22,64 %

Zdroj: Stránky statistických úřadů jednotlivých zemí, vlastní zpracování a výpočty, 2010.

V tabulce vidíme u ČR změnu, kdy v roce 2009 je rodičovský příspěvek poskytovaný ve třech výších a to podle délky jeho vyplácení. Je patrné, že výše rodičovského příspěvku nedosahuje v ČR ani na Slovensku 50 % průměrné mzdy. Na Slovensku se tento poměr v obou sledovaných letech držel kolem 20 %. V ČR se rodičovský příspěvek v roce 2007 a základní výměra v roce 2009 pohybuje kolem 30 % průměrné mzdy.

4.3 Vývoj sociálních výdajů

Systémy sociální ochrany jsou vysoce rozvinuté v zemích EU, výdaje v rámci těchto systémů jsou určeny k ochraně osob před riziky spojenými s nezaměstnaností, *rodičovskými povinnostmi*, špatným zdravotním stavem, ztrátou manžela nebo rodiče, stářím, bydlením a sociálním vyloučením. Vývoj výdajů v systémech sociálních ochrany v letech 2000 až 2006 ve vztahu k HDP zachycuje následující tabulka, její grafickou podobu zobrazuje příloha č. 1.

Tab. 4.9 Vývoj sociálních výdajů na sociální ochranu (v % HDP)

Země	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
ČR	19,5	19,4	20,2	20,2	19,3	19,1	18,7
Slovensko	19,4	19,0	19,1	18,2	17,2	16,7	15,9
Velká Británie	26,4	26,8	25,7	25,7	25,9	26,3	26,4
EU (27 zemí)	-	-	-	-	-	27,1	26,9
EU (25 zemí)	26,5	26,7	27,0	27,3	27,2	27,3	27,0

Zdroj: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Social_protection_-_main_indicators.

V EU – 25 (27) zemí výdaje na sociální ochranu jako procento HDP rostly nepřetržitě od roku 2000 do roku 2003. Od roku 2004 tento poměr zůstal stabilní a pohyboval se na výši 27 %. U výdajů ČR můžeme vidět rostoucí tendenci až do roku 2002, resp. 2003. V následujícím roce již dochází k poklesu, a to o téměř 1 %. Z výdajů ČR můžeme vidět, že jsou v roce 2006 nižší než v roce 2000 a to o 0,8 %. Výdaje v ČR jsou celkově po celou dobu sledování nižší než v zemích EU. Vývoj na Slovensku je obdobný s vývojem v ČR. Do roku 2002 mají výdaje rostoucí tendenci, ale od roku 2003 začínají klesat. V roce 2006 jsou dokonce o 3,5 % nižší než v roce 2000. Taktéž výdaje Slovenska na sociální ochranu rodin jsou nižší, než je průměr zemí EU. Posledním vybraným státem je Velká Británie. Tato země jediná dosahuje průměru zemí EU. Vývoj vyplacených výdajů ve Velké Británii má kolísavý charakter a v tabulce můžeme vidět, že v prvním a posledním roce sledování dosahuje stejného poměru vůči HDP.

Následující tabulka bude zachycovat vývoj výdajů plynoucích rodinám s dětmi, popř. přímo dětem, z celkového objemu výdajů určených na oblast sociální, grafické znázornění této tabulky je uvedeno v příloze č. 2.

Tab. 4.10 Vývoj sociálních výdajů vyplacených rodinám/dětem (v % z celkového objemu sociálních výdajů)

Země	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ČR	8,5	8,2	8,0	7,6	8,4	7,6	7,6	9,2
Slovensko	9,0	8,2	8,1	8,3	10,4	10,5	10,5	10,0*
Velká Británie	6,9	6,8	6,9	6,9	6,7	6,2	5,9	6,0*
EU (27 zemí)	-	-	-	-	-	7,9	7,8*	8,0*
EU (25 zemí)	8,3	8,1	8,3	8,2	8,2	7,9	7,8*	7,9*

Zdroj: Databáze Eurostat, vlastní zpracování. (* předběžný údaj)

Údaj EU 25 zemí a od roku 2005 27 zemí představuje průměr sociálních výdajů vyplacených rodinám v členských zemích EU. Vidíme, že ve sledovaném období má tento průměr kolísavou tendenci. Nejvyšší byl v roce 2000 a v roce 2002, kdy dosahoval 8,3 %. Na základě vývoje EU (25 resp. 27 zemí) můžeme říci, že Slovensko kromě roku 2002, vyplácelo více na sociálních výdajích rodinám, než byl průměr zemí EU. V roce 2005 a 2006 bylo dokonce vyplaceno o 2,5 % více oproti zemím EU. O vývoji výdajů v ČR můžeme říci, že

jsou téměř totožné s průměrem zemí EU. Pouze v roce 2007 došlo k odlišení o 1,2 %. Sociální výdaje vyplacené rodinám ve Velké Británii nedosahovaly průměru zemí EU, ve většině sledovaných letech se pohybovaly kolem 7 %, přičemž průměr byl asi o 1 % vyšší.

4.4 Organizace vyplácených dávek rodinám s dětmi

Následující kapitola se budu snažit přiblížit, na co má žena nárok v případě, že zjistí, že je těhotná. Přehled vyplácených dávek znázorňuje příloha č. 3.

1. Čekám dítě, jaký bude můj příjem.

V ČR v případě, že žena čeká dítě nebo se stará o narozené dítě, má nárok na peněžitou pomoc v mateřství. Nástup na peněžitou pomoc v mateřství nastává dnem, který pojišťovna určí v období od počátku 8. do počátku 6. týdne před očekávaným porodem. Podpůrčí doba trvá 28 týdnů (jestliže se narodily dvě nebo více dětí, podpůrčí doba se prodlužuje na 37 týdnů). V roce 2010 činí výše peněžité pomoci v mateřství 60 % z denního vyměřovacího základu. Podmínkou nároku na tuto dávku je účast na nemocenském pojištění nebo ochranná lhůta v posledních dvou letech musí trvat aspoň 270 dnů (u OSVČ 180 dnů). Peněžitá pomoc v mateřství je vyplácena z nemocenského pojištění.

Na Slovensku má žena v případě, že je těhotná nebo se stará o narozené dítě, nárok na mateřskou. Tento nárok jí vzniká od začátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu (nejdříve od počátku 8. týdne před tímto dnem). Mateřská se poskytuje 28 týdnů (v případě narození dvou nebo více dětí, je mateřská poskytována 37 týdnů). Výše mateřské je 55 % z denního vyměřovacího základu. Nárok na mateřskou vzniká, jestliže byla žena v posledních dvou letech před porodem nejméně 270 dnů nemocensky pojištěna. Mateřská je vyplácena z nemocenského pojištění.

Ve Velké Británii je ženě vyplácena peněžitá pomoc v mateřství. Je vyplácena ženě zaměstnavatelem, u kterého byla zaměstnána 15 týdnů před plánovaným porodem. Příspěvek je vyplácen po dobu 39 týdnů, z toho prvních šest týdnů je vypláceno 90 % průměrné mzdy matky, po zbylých 33 týdnů si žena může vybrat, zda bude pobírat pevnou částku £ 123,06 týdně nebo 90 % její průměrné týdenní mzdy.

2. Dítě se narodilo.

V ČR je v případě narození dítěte vypláceno porodné. To je stanoveno pevnou částku ve výši 13 000 Kč na každé narozené dítě. V ČR patří přídavek na dítě mezi dlouhodobé dávky poskytované rodinám s dětmi. Nárok na ni mají rodiny s příjmem do 2,4 násobku životního minima a přídavek je poskytován na třech výších podle věku dítěte. Do 6 let věku dítěte je vypláceno 500 Kč, od 6 do 15 let částka 610 Kč a od 15 do 26 let částka 700 Kč.

Na Slovensku je v případě narození dítěte vyplácen příspěvek při narození dítěte. Jedná se o státní dávku na pokrytí výdajů spojených s narozením dítěte. Výše příspěvku je stanovena pevnou částkou 151,37 €. Při narození dítěte je dále vyplácen příplatek k příspěvku na pokrytí výdajů spojených s potřebami novorozence. Výše příplatku je 678,49 €. V případě, že se rodičům narodily tři nebo více dětí nebo se v průběhu dvou roků narodila opakovaně dvojčata, je vyplácen příspěvek rodičům. Výše příspěvku je stanovena na jedno dítě 81,99 € do 6 let věku dítěte, 101,25 € do 15 let věku dítěte a 107,55 € nad 15 let věku dítěte. Státní dávka, která přispívá na výchovu a výživu nezaopatřeného dítěte, je přídavek na dítě. Dávka je vyplácen plošně a její výše činí 21,99 € (je vyplácena nejdéle do 25 let věku dítěte). K přídavku na dítě je ještě vyplácen příplatek k přídavku ve výši 9,96 €.

Ve Velké Británii je při narození dítěte vypláceno porodné. Porodné je zde vypláceno pouze sociálně slabším rodinám v podobě grantu ve výši £ 500. Přídavek na dítě je ve Velké Británii dávka vyplácena při výchově dítěte nebo mladého člověka. Přídavek je vyplácen podle počtu narozených dětí. Výše přídavku pro nejstarší dítě činí £ 20,30 a pro ostatní děti £ 13,40. Přídavek je vyplácen osobě, která vychovává dítě do 16 let věku (popřípadě do 19 – 20 let věku jestliže dítě studuje).

3. Jsem na mateřské dovolené a zanedlouho mi přestane být vyplácena peněžitá pomoc v mateřství.

Jestliže skočí doba, po kterou je vyplácena peněžitá pomoc v mateřství, začíná být vyplácen rodičovský příspěvek. V ČR na tuto dávku má nárok rodič, který celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině. Rodičovský příspěvek je stanoven ve čtyřech výších daných pevnou měsíční částkou (čtvrtou výši může použít rodič zdravotně postiženého dítěte). Zvýšená výměra činí 11 400 Kč měsíčně, základní výměra 7 600 Kč, snížená výměra 3 800 Kč a nižší výměra 3 000 Kč. Rodič si může zvolit čerpání této dávky po dobu dvou, tří nebo čtyř let dítěte.

Na Slovensku na mateřskou také navazuje rodičovský příspěvek. Je to dávka na zajištění řádné péče o dítě. Výše příspěvku činí 164,22 € avyplácen do tří let věku dítěte.

Rodičovský příspěvek ve Velké Británii vyplácen není.

I nadále jsou ve všech zemích vypláceny dávky jako je přídavek na dítě, na Slovensku také příplatek k přídavku na dítě.

4.5 Zhodnocení systémů zabezpečení rodin a doporučení pro ČR v oblasti vyplácených dávek rodinám s dětmi

Na základě stanovených kritérií můžeme provést zhodnocení systémů zabezpečení rodin v jednotlivých zemích.

Na základě prvního kritéria, vyplácených dávkách ve sledovaných zemích, můžeme říci, že mezi dávky, které jsou vypláceny ve všech zemích, patří porodné, peněžitá pomoc v mateřství, rodičovský příspěvek a přídavek na dítě.

Druhým kritériem bylo srovnání některých frekventovaných dávek vzhledem k minimální a průměrné hrubé mzdě. Co se týče porodného, je to dávka, která je vyplácena ve všech sledovaných zemích a na základě tabulek 4.3 a 4.4 můžeme říci, že dávka je ve vztahu k minimální a průměrné mzdě nejvyšší v ČR, a to v roce 2007 i v roce 2009. Dávka na Slovensku nedosahuje takového poměru jako v ČR, ale je třeba uvést, že k porodnému je ještě vyplácen příplatek. Naopak ve Velké Británii dosahuje porodné k minimální mzdě kolem 50 % a k průměrné hrubé mzdě cca 20 %. Další srovnávanou dávkou byl přídavek na dítě. Poměr přídatku na dítě a minimální mzdy ve všech sledovaných letech dosahoval 6 až 9 % a ve vztahu k průměrné hrubé mzdě 2 až 5 %. U této dávky se setkáváme v jednotlivých zemích s rozdílnou konstrukcí. Na Slovensku je vyplácen přídavek na dítě plošně, pevně stanovenou částkou a k němu je ještě vyplácen příplatek k přídavku. Ve Velké Británii je výše přídatku odvozena od počtu narozených dětí a v ČR je přídavek vyplácen pouze rodinám, které nedosahují 2,4 násobek životního minima, a výše přídatku je odstupňována podle věku dítěte. Poslední dávkou, kterou jsem srovnávala ve vztahu k minimální a průměrné hrubé mzdě, byl rodičovský příspěvek, ten byl srovnán pouze v ČR a na Slovensku. Co se týče poměru k jednotlivým mzdám, země se od sebe moc nelišily, rozdíl spíše můžeme vidět v konstrukci této dávky. Na Slovensku je dávka opět vyplácena plošně a v pevné výši. V ČR je v současné době tato dávka vyplácena ve třech výměrách v závislosti na délce jejího čerpání.

Třetím kritériem pro srovnání byl vývoj výdajů určených na sociální ochranu dané země a množství výdajů připadajících na rodiny s dětmi. V rámci tohoto kritéria byl znázorněn vývoj výdajů nejen ve sledovaných zemích, ale také průměr ve všech členských zemích EU. Co se týče sociálních výdajů ke vztahu k HDP, můžeme říci, že ČR a Slovensko ani v jednom ze sledovaných let nedosáhly průměru zemí EU, jejich výdaje byly o více než 8 % nižší. Velká Británie se po celou sledovanou dobu pohybovala na úrovni průměru zemí EU. Co se týče výdajů vyplácených rodinám, je situace přesně opačná. Velká Británie se ve většině let pohybuje asi 2 % pod průměrem zemí EU, naopak ČR vynakládá na podporu rodin

asi o 2 % více a Slovensku dokonce o 4 % více než je průměr členských zemí. Na základě zjištěných výsledků můžeme říci, že ČR ani Slovensko nevyplácí tolik prostředků na sociální ochranu jako ostatní členské země, ale zase na druhou stranu z vyplacených prostředků případně více rodinám s dětmi než v ostatních zemích EU.

Poslední kritérium srovnání odpovídá na otázku, na jaké dávky má žena nárok v případě, že zjistí, že je těhotná. Tato situace je rozdělena do tří fází, první fáze se týká příjmu těsně před porodem, druhá fáze se zaměřuje na situace těsně po porodu a třetí fáze řeší přechod z mateřské dovolené na rodičovskou dovolenou. V ČR i na Slovensku je uplatňována u dávek v mateřství spíše koncepce nemocenská a proto je peněžitá pomoc v mateřství (která patří mezi dávky podporující rodiny s dětmi) vyplácena ze systému sociálního pojištění. Rodičovský příspěvek je v obou zemích dávkou státní sociální podpory.

Tabulka 4.11 shrnuje délku a výši peněžitě pomoci v mateřství a rodičovské dovolené ve sledovaných zemích.

Tab. 4.11 Výše a délka peněžitě pomoci a rodičovské dovolené

	Délka peněžitě pomoci v mateřství	Výše peněžitě pomoci v mateřství	Délka rodičovské dovolené	Výše rodičovského příspěvku
ČR	28 týdnů	60 %	max. 4 roky	min. 3 800 Kč
Slovensko	28 týdnů	55 %	3 roky	164,22 €
Velká Británie	26 týdnů	90 %	13 týdnů	-

Zdroj: MISSOC ANALYSIS, vlastní zpracování.

Podmínky v členských zemích EU (co se týče dávek peněžitě pomoci v mateřství a rodičovského příspěvku) jsou jednoznačně lepší než v mimoevropských zemích, můžeme říci, že podmínky v ČR patří mezi nejlepší. Maminky mohou čerpat rodičovský příspěvek dokonce do 4 let věku dítěte, což je nejvíce ze všech členských zemí EU, současně jeho výše je jedna z nejvyšších, taková podpora není v EU samozřejmostí. V současné době probíhají debata mezi členskými státy EU o prodloužení délky mateřské dovolené na 20 týdnů. Na základě dohody z roku 1992 je současná délka mateřské dovolené stanovena na 14 týdnů. S prodloužením délky mateřské nesouhlasí hlavně Velká Británie z důvodu zvýšení nákladů, které by prodloužení délky mateřské dovolené přineslo.

V první fázi, těsně před porodem, má žena nárok ve všech zemích na výplatu peněžitě pomoci v mateřské. V průběhu druhé fáze, tedy těsně po porodu, je jí vyplaceno porodné, nadále peněžitá pomoc v mateřství a přídavek na dítě. Na Slovensku je k porodnému vyplácen příspěvek při narození dítěte (v případě narození více dětí, příspěvek rodičům) a k přídavku

na dítě je vyplácen příplatek k přídavku. Ve třetí fázi, při přechodu z mateřské dovolené na dovolenou rodičovskou je ženám v ČR a na Slovensku vyplácen rodičovský příspěvek.

Na základě zjištěných údajů můžeme říci, že první hypotéza stanovená v úvodu práce, která předpokládala, že Slovensko uplatňuje podobnou strukturu a konstrukci dávek na zabezpečení rodin s dětmi jako ČR, se potvrdila pouze částečně. Na Slovensku se setkáme s obdobnou strukturou dávek jako v ČR, obě země vyplácejí porodné, rodičovský příspěvek, příplatek na dítě a dávky péstounské péče. ČR dále vyplácí sociální příspěvek a příspěvek na bydlení. Druhá část hypotézy (podobná konstrukce dávek) se nepotvrdila. Konstrukce některých dávek je shodná, ale u některých dávek se liší. Vyplácené porodné je v obou zemích stejné, jedná se o jednorázovou dávku vyplácenou při narození dítěte. U dávek příplatek na dítě, vidíme rozdíl. V ČR je výše této dávky odvozena podle věku dítěte a jeho vyplacení závisí na příjmu rodiny. Na Slovensku je vyplácen příplatek na dítě plošně v jednotné výši pro všechny děti. Stejný rozdíl vidíme i u rodičovského příspěvku. V ČR je stanoven ve čtyřech výších, které jsou dané pevnou měsíční částkou, a rodič si může zvolit délku čerpání této dávky. Na Slovensku je výše příspěvku dána pevnou částkou, která je vyplácena rodiči starajícím se o dítě do tří let věku. V případě dávek péstounské péče se můžeme také setkat s odlišnostmi v konstrukci. Rozdílem u těchto dávek je jednak to, na co jsou dávky určeny. V ČR je např. vyplácen příspěvek na zakoupení motorového vozidla (na Slovensku vyplácen není), na Slovensku se pro změnu můžeme setkat s jednorázovým příspěvkem při zániku náhradní péče (v ČR vyplácen není). Dalším rozdílem u dávek péstounské péče je to, že na Slovensku jsou dávky stanoveny pevnou částkou, v ČR jsou spíše stanovovány podle věku dítěte.

Druhá hypotéza stanovená v úvodu práce předpokládala, že dávky určené k zabezpečení rodin ve všech vybraných zemích, jsou zaměřeny na stejné události v životě rodiny. Můžeme říci, že tato hypotéza se v zásadě potvrdila. Všechny sledované země se zaměřují na události týkající se narození dítěte a snahy o pomoc rodinám s náklady souvisejícími s výchovou dětí. Rozdíl můžeme vidět v tom, že v ČR a na Slovensku je podporována péstounská péče, ve Velké Británii je spíše podporována adopce.

Třetí hypotéza stanovená v úvodu předpokládala, že s ohledem na podobnosti v konstrukci programů jsou zkušenosti se ve srovnávaných zemích využitelné v ČR. Můžeme říci, že tato hypotéza se potvrdila. Všechny sledované země se na podporu rodin zaměřují. Také můžeme říci, že se zaměřují na podobné sociální události, jako je narození dítěte, zabezpečení matky před a po porodu a také na výdaje související s výchovou dítěte. I přesto, ale v jednotlivých zemích můžeme nalézt určité odlišnosti. ČR by se mohla inspirovat jak na

Slovensku, tak ve Velké Británii. Změnu, kterou by ČR mohla uplatnit podle Velké Británie, je konstrukce přídatku na dítě, který je zde odstupňovaný podle počtu narozených dětí, dále by se mohla inspirovat peněžitou pomocí v adopci a taktéž zavést podporu rodinám, které si adoptují dítě. Co se týče Slovenska, mohla by ČR podle jeho vzoru, učinit úpravu v legislativě a upravit každou dávku týkající se zabezpečení rodin samostatným zákonem. Podle mého názoru by to bylo více přehledné. ČR by měla, jako Slovensko, snížit dávku porodného a spíše přispívat vyšší částku prvorodičkám nebo matkám, kterým se narodí více dětí najednou. Stejně tak by mohla vyplácet rodičovský příspěvek jako na Slovensku. Měla by být stanovena jedna výše rodičovského příspěvku a vyplácena do tří let věku dítěte.

Na základě dosud zjištěných informací mohou být navržena *doporučení* pro ČR týkajících se vyplácených dávek.

Co se týče *porodného*, podle mého názoru by měla být tato dávka zachována. Protože nejen, že se snaží pomoci rodičům s výdaji při narození dítěte, ale dávku můžeme chápat i jako projev ocenění role rodiče ze strany státu. Navrhovala bych ale jeho snížení na 50 % průměrné mzdy nebo změnit jeho strukturu a přispívat více prvorodičkám.

Jako pozitivum vidím u *přídatku na dítě* skutečnost, že je jeho výše stanovena na základě věku dítěte a s rostoucím věkem se tato dávka zvyšuje. Za negativum můžeme brát to, že testování příjmu rodin je spojeno s vysokými administrativními náklady. Po vzoru Velké Británie by se mohly vyplácet univerzální netestované dávky v jednotné výši, odstupňované podle počtu dětí. A dále by mohlo dojít se snížení horní hranice věku nezaopatřeného dítěte. Odstraněním testování příjmu rodin dojde k situaci, kdy na dávku budou mít nárok všechny rodiny s nezaopatřenými dětmi. Negativem této změny bude zvýšení sociálních výdajů, které by bylo neúměrné k možnostem veřejných rozpočtů. Snížením hranice věku nezaopatřeného dítěte by se získaly dodatečné finanční prostředky na poskytování univerzálního přídatku na dítě. ČR by měla ponechat konstrukci tohoto příspěvku, ale měla by se zaměřit na jeho zvýšení, jeho výše by se měla pohybovat kolem 10 % minimální mzdy.

V případě *rodičovského příspěvku* poskytovaného v ČR by mělo dojít k přiblížení jeho konstrukce k zemím EU. V žádné zemi není možné příspěvek vyplácet až do čtyř let věku dítěte. Po návratu z tak dlouhé rodičovské dovolené může dojít ke ztrátě pracovních návyků, kvalifikace a dovedností. Mohla by být ze strany státu zavedena podpora zaměstnávání žen na zkrácený úvazek nebo umožnit ženám práci z domova. Navrhovala bych, po vzoru Slovenska, vyplácet rodičovský příspěvek do tří let věku dítěte a ve výši 50 až 60 % průměrné hrubé mzdy.

V české legislativě by měla být zavedena *otcovská dovolená*. Muži by měli mít možnost pomoci ženě během prvních dnů po narození dítěte. Otcovská dovolená by měla trvat alespoň jeden až dva týdny a měla by být hrazena buď v rámci systému státní sociální podpory nebo nemocenského pojištění.

V systému dávek v hmotné nozi je poskytována podobná dávka jako *sociální příplatek*. Navrhovala bych dávku sociální příplatek přesunout ze systému státní sociální podpory právě mezi dávky pomoci v hmotné nouzi, což by znamenalo vyšší kontrolu rodiny, které by byla dávka přiznána.

Obdobně by měl být *příspěvek na bydlení* spojen s doplatkem na bydlení a přesunut mezi dávky v rámci pomoci v hmotné nouzi. Sloučením těchto dvou dávek by mohlo dojít k poklesu administrativních nákladů, které mohou vzniknout při poskytování dvou dávek z různých systémů.

U *pohřebného* bych ponechala jeho výši a dávka by byla vyplacena osobě, která vypravila pohřeb a to za předpokladu, že se pohřeb konal na území ČR nebo zemřelá osoba měla trvalé bydliště na území ČR.

Dávky pěstounské péče bych ponechala. Ročně bývá v ČR umístěno do pěstounské nebo poručenské péče asi 700 dětí. Zhruba polovina dětí přechází přímo od rodičů do péče příbuzných, zbývající děti jsou umisťovány z ústavní péče. Stát by se snažil o to, aby co nejvíce dětí vyrůstalo v rodině, proto by měla být pěstounská péče ze strany státu podporována. Navrhovala bych, po vzoru Velké Británie, také obdobně podporovat adopci.

5 Závěr

Diplomová práce je zaměřena na obecné přístupy k zabezpečení rodin s dětmi v zemích Evropské unie a následně na popis a analýzu přístupu k zabezpečení rodin ve vybraných zemích, kterými jsou Česká republika, Slovensko a Velká Británie. Již úvodu byly uvedeny důvody výběru těchto států. ČR byla vybrána z toho důvodu, že je to země, ve které žijeme. Slovensko bylo vybráno hlavně pro jeho společnou historii s ČR a Velké Británie v této práci zastupuje zemi západní Evropy a zemi, ve které se uplatňuje liberální model sociální politiky.

Cílem diplomové práce bylo popsat zabezpečení rodin s dětmi ve vybraných zemích EU, srovnat, zhodnotit a navrhnout případná doporučení pro zlepšení systému zabezpečení rodin s dětmi v ČR.

Před provedením analýzy a srovnání systémů zabezpečení rodin s dětmi byly shrnuty poznatky týkající se sociální politiky a sociálního zabezpečení.

Sociální politika je součástí politiky každé země, přístupy jednotlivých zemí jsou dány jednak historickým vývoje dané země a jednak sociálně-demokratickými podmínkami dané země. Podle G. Esping-Andersena se můžeme setkat se třemi modely sociální politiky, a to s modelem liberálním, konzervativním a sociálně demokratickým. Model severský, anglosaský, středomořský a kontinentální uvádí Sapirova zpráva vypracována Andree Sapiorem, bývalým poradcem Evropské komise.

Sociální zabezpečení je prostředkem k uskutečňování cílů a úkolů sociální politiky, můžeme ho chápat jako soubor institucí, zařízení a opatření, prostřednictvím kterých se uskutečňuje předcházení, zmírňování a odstraňování následků sociálních událostí občanů. Rodiny s dětmi jsou v rámci sociálního zabezpečení podporovány ve všech zemích, pouze rozsah a forma tohoto zabezpečení je rozdílná. Mezi sociální události, které jsou zahrnuty do zabezpečení rodin, patří např. náhradní rodinná péče, zvýšené náklady v souvislosti s výchovou a výživou dětí, dále zvýšené náklady spojené s narozením dítěte, atd.

Pro účely srovnání systémů zabezpečení rodin s dětmi byly vybrány tři země – ČR, Slovensko a Velká Británie.

V ČR můžeme vidět, že systém sociálního zabezpečení je tvořen třemi samostatnými pilíři. Zabezpečení rodin s dětmi je soustředěn do jednoho pilíře, do pilíře státní sociální podpory. Organizace a řízení systému státní sociální podpory se řídí zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Na základě tohoto zákona je

vyplácen přídavek na dítě, sociální příplatek, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, dávky pěstounské péče, porodné a pohřebné. Zákon upravuje konstrukci dávek a podmínky, za kterých jsou dávky oprávněným osobám vypláceny. Českou republiku nemůžeme zařadit ani do jednoho z modelů sociální politiky, nejvíce se ovšem přibližuje modelu redistributivnímu.

Na Slovensku je systém sociálního zabezpečení také tvořen třemi pilíři. Zabezpečení rodin s dětmi je soustředěn do systému sociální podpory. Na rozdíl od ČR není na Slovensku pro úpravu konstrukce dávek a podmínky pro jejich vyplácení pouze jeden zákon. Každá z vyplácených dávek je upravena samostatným zákonem, např. zákonem o rodičovském příspěvku, o příspěvku na pohřeb, o přídavku na dítě, o příspěvku na podporu náhradní péče o dítě, atd. Dávky vyplácené na podporu rodin s dětmi jsou obdobné jako v ČR. Stejně jako ČR, ani Slovensko nemůžeme zařadit ani do jednoho modelu sociální politiky, rovněž se nejvíce přibližuje modelu redistributivnímu.

Velká Británie využívá dva postupy, sociální pojištění a sociální pomoc. Zabezpečení rodin s dětmi není primárně zařazeno do jednoho z těchto programů. Zákon upravující oblast zabezpečení rodin s dětmi je např. zákon o přídavku na dítě, zákon o sociálním zabezpečení a dávkách. Na podporu rodin je ve Velké Británii vyplácena peněžitá pomoc v mateřství, peněžitá pomoc v otcovství, peněžitá pomoc v adopci, příspěvek na dítě, atd. Velkou Británii můžeme zařadit do liberálního modelu sociální politiky.

Pro další srovnání vybraných zemí byla stanovena následující kritéria: struktura vyplácených dávek, poměr vyplácené dávky k minimální a průměrné hrubé mzdě, další, kritériem byl podíl sociálních výdajů ve vztahu k HDP a podíl výdajů plynoucích k rodinám s dětmi. Posledním kritériem bylo provedeno srovnání zabezpečení ženy v případě, že zjistí, že je těhotná. Na základě prvního kritéria můžeme říci, že se všechny země shodují ve vyplácení porodného, přídavku na dítě a peněžité pomoci v mateřství. ČR spolu se Slovenskem vyplácí rodičovský příspěvek a dávky pěstounské péče. Naopak Velká Británie podporuje adopci a umožňuje otcům využít peněžitou pomoc v otcovství v období kolem porodu. Na základě srovnání výše dávek ve vztahu k minimální a průměrné mzdě vidíme, že všechny srovnávané dávky jsou v ČR nejvyšší, i když ve většině případů došlo v roce 2009 k poklesu tohoto poměru oproti výši v roce 2007. Co se týče výdajů vynaložených na sociální ochranu ve vztahu k HDP, ČR vynakládala během let 2000 – 2006 o 6 až 8 % méně než byl průměr zemí EU. Slovensku na sociální ochranu vynaložilo ještě méně než ČR, naopak Velká Británie ve všech sledovaných letech dosahovala průměru členských zemí. Rozdíl vidíme

v množství výdajů, které jednotlivé země vyplácejí rodinám. V tomto případě ČR i Slovensku vyplácí více než je průměr zemí EU, naopak Velké Británie vyplácí rodinám s dětmi asi o 2 % méně než je průměr členských zemí. V případě srovnání zabezpečení ženy před a po porodu je systém v ČR a na Slovensku obdobný. Ženám je vyplácena peněžitá pomoc mateřství, porodné, příspěvek na dítě a po uplynutí podpůrné doby je jí vyplácen rodičovský příspěvek. Ve Velké Británii má žena nárok na výplatu peněžitě pomoci v mateřství, porodného a příspěvku na dítě.

V úvodu práce byly stanoveny hypotézy. První hypotéza předpokládala, že Slovensko uplatňuje podobnou strukturu a konstrukci dávek na zabezpečení rodin s dětmi jako ČR. Tato hypotéza se potvrdila pouze částečně. Struktura dávek je na Slovensku stejná jako v ČR (ČR navíc vyplácí na podporu rodin sociální příplatek a příspěvek na bydlení), v konstrukci dávek nalezneme mezi zeměmi odlišnosti. Nejvíce se odlišnosti týkají konstrukce např. příspěvku na dítě a rodičovského příspěvku. Obě dávky jsou na Slovensku vypláceny plošně, pevně stanovenou částkou.

Druhá hypotéza předpokládala, že dávky určené k zabezpečení rodin ve všech vybraných zemích jsou zaměřeny na stejné události v životě rodiny. Tato hypotéza se v zásadě potvrdila. Všechny země podporují významné události týkající se rodin s dětmi, jako je narození dítěte a snaha o pomoc rodinám s náklady souvisejícími s výchovou a výživou dětí.

Třetí hypotéza předpokládala, že s ohledem na podobnosti v konstrukci programů jsou zkušenosti se srovnávanými zeměmi využitelné v ČR. Tato hypotéza se potvrdila. ČR by mohla převzít konstrukci příspěvku na dítě podle Velké Británie, nebo konstrukci rodičovského příspěvku a upravit výplatu porodného podle zkušeností na Slovensku.

V případě srovnání zabezpečení rodin s dětmi u nás a v zemích EU můžeme říci, že finanční podpora rodin s dětmi u nás oproti srovnávaným zemím nezaostává. I přesto slovenský i britský model může v některých ohledech pro Českou republiku sloužit jako zdroj inspirace. V případě aplikace některých prvků je ale třeba zohlednit odlišné historické a ekonomické podmínky ČR.

Seznam použité literatury

a) Knižní publikace

BŘESKÁ, N. A SPOL. *Státní sociální podpora*. 11. vyd. Olomouc: Anag, 2007. 207 stran.

ISBN 978-80-7263-402-6.4.

FACHINELLI, Hana. *Sociální politika a sociální zabezpečení*. Ostrava: VŠB-TUO, 2009, stran 141.

FACHINELLI, Hana. *Ekonomika sociálního zabezpečení*. Ostrava: VŠB-TUO, 2006, stran 149.

KOLIBOVÁ, Helena. *Sociální politika 1*. Opava: Optys, 2007, stran 130, ISBN 978-80-85819-62-5.

KUDLOVÁ, Marie. Přehled a vývoj dávek rodinám s nezaopatřenými dětmi. *Sociální politika*. 1996, roč. 22, č. 5, ISSN 0049-0961

KREBS, Vojtěch. a kol. *Sociální politika*, 4. vyd. Praha: ASPI, 2007, stran 504, ISBN 978-807357-276-1.

MUNKOVÁ, Gabriela. a kol. *Sociální politika v evropských zemích*. Praha: Karolinum, 2005, stran 189, ISBN 80-246-0780-8.

POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995, stran 142, ISBN 80-85850-01-X.

POTŮČEK, Martin., RADÍČOVÁ, Iveta. *Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989*. Praha: Karolinum, 1998, stran 329, ISBN 80-7184-622-8.

TOMEŠ, Igor. *Právo sociálního zabezpečení*, 2.vyd. Praha: Spolek českých právníků Všechno, 1998, stran 209, ISBN 80-85305-39-9.

VOSTATEK, Jaroslav. *Sociální a soukromé pojištění*. Praha: Codex bohemie, 2000, stran 601, ISBN 80-85963-21-3.

b) Legislativní prameny

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní soc. podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

Nařízení č. 1408/71 z 14. června 1971 o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané.

Nařízení č. 1612/68 z 15. října 1968 o volném pohybu pracovníků v rámci Společenství.

Zákon č. 627/2005 Z.z. o příspěvku na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, v znení neskorších predpisov

Zákon č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 571/2009 Z.z. o rodičovskom príspevku, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 235/1998 Z.z. o príspevku pri narodení dieťaťa, o príspevku rodičom, ktorým sa súčasne narodili tri deti alebo viac detí alebo ktorým sa v priebehu dvoch rokov opakovane narodili dvojčatá, v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 627/2005 Z.z., o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, v znení neskorších predpisov

Zákon č. 238/1998 Z. z. o príspevku na pohreb v znení neskorších predpisov.

c) Elektronické publikace a zdroje

MATĚJKOVÁ, Barbora., PALONCYOVÁ, Jana., *Rodinná politika ve vybraných zemích evropských zemí I* [online]. Praha: VÚPSV, 2003. str. 248.

MATĚJKOVÁ, Barbora., PALONCYOVÁ, Jana., *Rodinná politika ve vybraných zemích evropských zemí II* [online]. Praha: VÚPSV, 2003. str. 248.

Eurostat. *Obecná databáze Eurostatu* [online]. 2010, [cit. 2010-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://apl.czso.cz/ode/tab/tps00155.htm>>.

Eurostat. *Obecná databáze Eurostatu* . [online]. 2010, [cit. 2010-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://apl.czso.cz/ode/tab/tps00175.htm>>.

Evropská centrální banka. *Směnný kurz eura ze dne 29.3.2010*. [online]. 2010, [cit. 2010-03-15] dostupný z WWW: <<http://www.ecb.int/stats/exchange/eurofxref/html/index.en.html>>.

Eurostat. *Obecná databáze Eurostatu – sociální dávky*. [online]. 2010, [cit. 2010-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://apl.czso.cz/ode/tab/tps00106.htm>>.

Ižurnál. *Príspevky, prídavky, bonusy – Rodičovský príspevek v roce 2007*. [online]. 2010, [cit. 2010-03-20]. Dostupný z WWW: <http://www.izurnal.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=2061>.

Dad info. *Přídavek na dítě v roce 2007*. [online]. 2010, [cit. 2010-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.dad.info/money/uk-tax-and-benefits/child-benefit/>>.

Office of National Statistics. *Statistical Bulletin* 2010. [online]. 2010, [cit. 2010-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.statistics.gov.uk/pdfdir/lmsuk0310.pdf>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Státní sociální podpora. [online]. 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/2>>.

Český statistický úřad. *Průměrná hrubá měsíční mzda* [online]. 2010, [cit. 2010-02-27]. Dostupný z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/pmz_cr>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Rodičovská péče o děti a politika zaměstnanosti*. [online]. 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/2>>.

Socio web. *Typologizace sociálního státu v díle G. Esping-Andersena* [online]. 2010, [cit. 2010-02-27]. Dostupný z WWW: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=337&lst=103>>.

Euro zprávy . *Informační bulletiny* [online]. 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW: <http://www.falbr.cz/eu/2006/EURO_ZPRAVY_2006_1.pdf>.

Business info.cz. *Koordinace sociálního zabezpečení* [online]. 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/politiky-eu/koordinace-socialniho-zabezpeceni-v-eu/1000521/13314/>>.

Občanský institut. *Směřuje evropa ke společné rodinné politice?* [online]. 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.obcinst.cz/cs/smeruje-evropa-ke-spolecne-rodinne-politice-c593/>>.

Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky. *Sociálne zabezpečenie v SR* [online]. 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.employment.gov.sk/index.php?SMC=1&id=170>>.

Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky. Podpora rodinám [online]. 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.employment.gov.sk/index.php?SMC=1&id=169>>.

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Podpora rodinám [online]. 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW:

<<http://www.employment.gov.sk/index.php?SMC=1&id=169>>.

An introduction to Social Policy. *Social security* [online]. 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www2.rgu.ac.uk/publicpolicy/introduction/socialsecurity.htm>>.

Aplikované právo. *Britská právni úprava* [online]. 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.aplikovanepravo.cz/clanky-pdf/22.pdf>>.

Office of public. *Sector Information* [online]. 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW: <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1992/ukpga_19920004_en_4#pt2-pb1-l1g20>.

Child Benefit 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.parliament.uk/Commons/lib/research/rp98/rp98-079.pdf>>.

Office of Public Sector Information. *Social Security Contributions and Benefits Act 1992* 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW: <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1992/Ukpga_19920004_en_1>.

Directgov. *Statutory Maternity Pay* 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW: <http://www.direct.gov.uk/en/MoneyTaxAndBenefits/BenefitsTaxCreditsAndOtherSupport/Expectingorbringingupchildren/DG_10018741>.

Netdoctor. *Průvodce otcovským právem* 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW: <http://www.netdoctor.co.uk/health_advice/facts/paternity_rights_003737.htm>.

Monetos. *Státní příspěvky* 2010, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.monetos.co.uk/pensions/state-pensions/state-benefits/child-benefit/>>.

Euroaktiv. *Bitva o délku mateřské mezi členskými státy pokračuje* 2010, [cit. 2010-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/socialni-politika/clanek/bitva-o-delku-materske-dovolene-mezi-clenskymi-staty-eu-pokracuje-007132>>.

TimesOnline. *EU plánuje delší mateřskou* 2010, [cit. 2010-04-10]. Dostupný z WWW: <www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/article7038796.ece>.

Seznam zkratek a symbolů

%	procento
€	euro
£	libra
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
č.	číslo
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
EU/ES	Evropská unie/Evropské společenství
HDP	Hrubý domácí produkt
Kč	korun českých
Kol.	kolektiv
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
Např.	například
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
Sb.	sbírka
SSP	Státní sociální podpora
Sk	Slovenská koruna
SR	Slovenská republika
Tab.	tabulka
tis.	tisíc
tj.	to je
Z. z.	Zbierka zákonov <i>SR</i>

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;

beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);

souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;

bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;

bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 30. dubna 2010

.....
Bc. Alexandra Beranová

Adresa trvalého pobytu studenta:

Pod Barbořinou 2902

767 01 Kroměříž

Seznam tabulek

1. Tab. 3.1 Výše přídatku na dítě v roce 2010 (Kč)
2. Tab. 3.2 Výše sociálního příplatku podle věku dítěte a rozhodného příjmu úplné rodiny v násobcích životního minima v Kč/měsíc v roce 2010
3. Tab. 3.3 Normativní náklady na bydlení pro nájemní byty platné od 1. 1. 2010 do 31. 12. 2010 (v Kč)
4. Tab. 3.4 Normativní náklady na bydlení pro družstevní byty a byty vlastníků platné od 1. 1. 2010 do 31. 12. 2010 (v Kč)
5. Tab. 3.6 Výše odměny pěstouna v roce 2010 (v Kč)
6. Tab. 3.7 Výše příspěvku při převzetí (v Kč)
7. Tab. 3.8 Výše přídatku na dítě platná od 1. 4. 2010 (v Kč)
8. Tab. 4.1 Přehled dávek vyplácených rodinám s dětmi ve vybraných zemích
9. Tab. 4.2 Minimální a průměrná hrubá mzda v letech 2007 a 2009
10. Tab. 4.3 Porodné a minimální mzda v roce 2007 a 2009
11. Tab. 4.4 Porodné a průměrná hrubá mzda v roce 2007 a 2009
12. Tab. 4.5 Přídatek na dítě a minimální mzda v roce 2007 a 2009
13. Tab. 4.6 Přídatek na dítě a průměrná hrubá mzda v roce 2007 a 2009
14. Tab. 4.7 Rodičovský příspěvek a minimální mzda v roce 2007 a 2009
15. Tab. 4.8 Rodičovský příspěvek a průměrná hrubá mzda v roce 2007 a 2009
16. Tab. 4.9 Vývoj sociálních výdajů na ochranu (v % HDP)
17. Tab. 4.10 Vývoj sociálních výdajů vyplácených rodinám/dětem (v % z celkového objemu sociálních výdajů)
18. Tab. 4.11 Výše a délka peněžité pomoci a rodičovské dovolené

Seznam příloh

Příloha č. 1 Vyplacené dávky SSP v ČR v roce 2008 (v mil. Kč)

Příloha č. 2 Struktura vyplacených dávek SSP v ČR v roce 2008 (v mil. Kč)

Příloha č. 3 Vyplacené dávky SSP na Slovensku v roce 2008 (v mil. Sk)

Příloha č. 4 Struktura vyplacených dávek SSP na Slovensku v roce 2008 (v mil. Sk)

Příloha č. 5 Vývoj sociálních výdajů na ochranu (v % HDP)

Příloha č. 6 Vývoj sociálních výdajů vyplacených rodinám/dětem

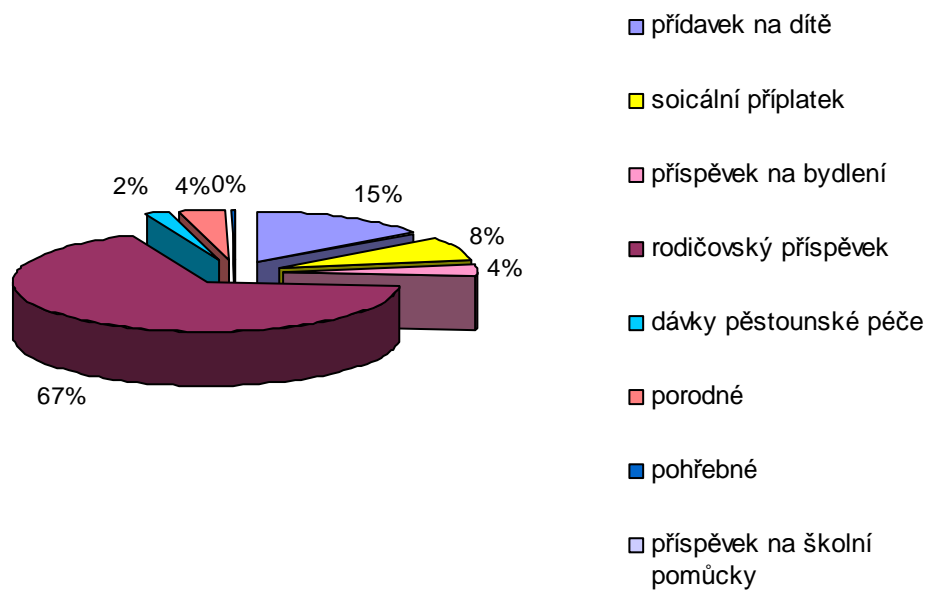
Příloha č. 7 Dávky vyplácené ženy před a po porodu

Příloha č. 1 Vyplacené dávky SSP v ČR v roce 2008 (v mil. Kč)

Dávky SSP	Vyplaceno/rok	Podíl jednotlivých dávek SSP na celkové výši (v %)
- přídavek na dítě	6 232	14,88
- sociální příplatek	3 174	7,58
- příspěvek na bydlení	1 619	3,87
- rodičovský příspěvek	28 294	67,55
- dávky pěstounské péče	844	2,01
- porodné	1 647	3,93
- pohřebné	71	0,17
- příspěvek na školní pomůcky	2	0,0048
Dávky SSP – celkem	41 883	100

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování.

Příloha č. 2 Struktura vyplacených dávek SSP v ČR v roce 2008 (v mil. Kč)

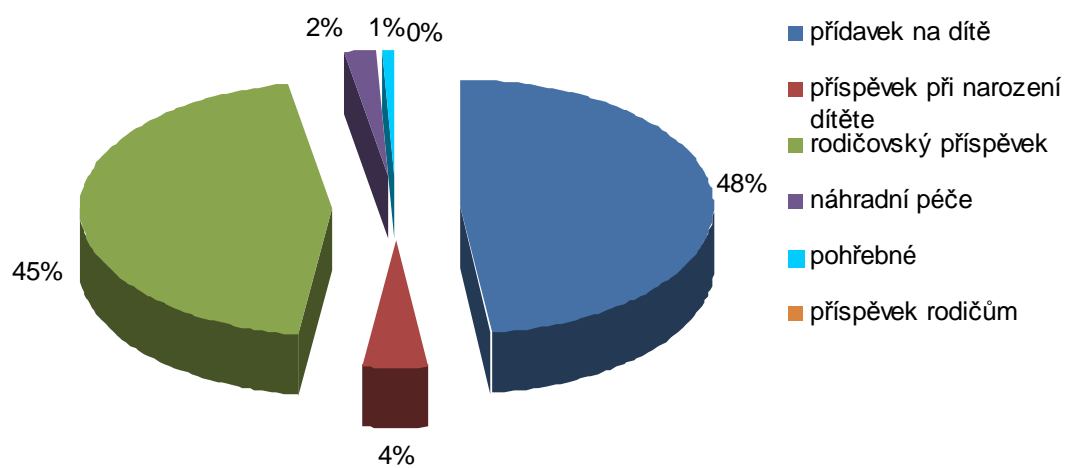
Zdroj: MPSV, vlastní zpracování.

Příloha č. 3 Vyplacené dávky SSP na Slovensku v roce 2008 (v mil. Sk)

Dávky SSP	Vyplaceno/rok	Podíl jednotlivých dávek SSP na celkové výši (v %)
- přídavek na dítě	8 075	48,22
- příspěvek při narození dítěte	686	4,09
- rodičovský příspěvek	7 558	45,03
- náhradní péče	340	2,03
- pohřebné	123	0,73
- příspěvek rodičům	4	0,02
Dávky SSP – celkem	16 786	100

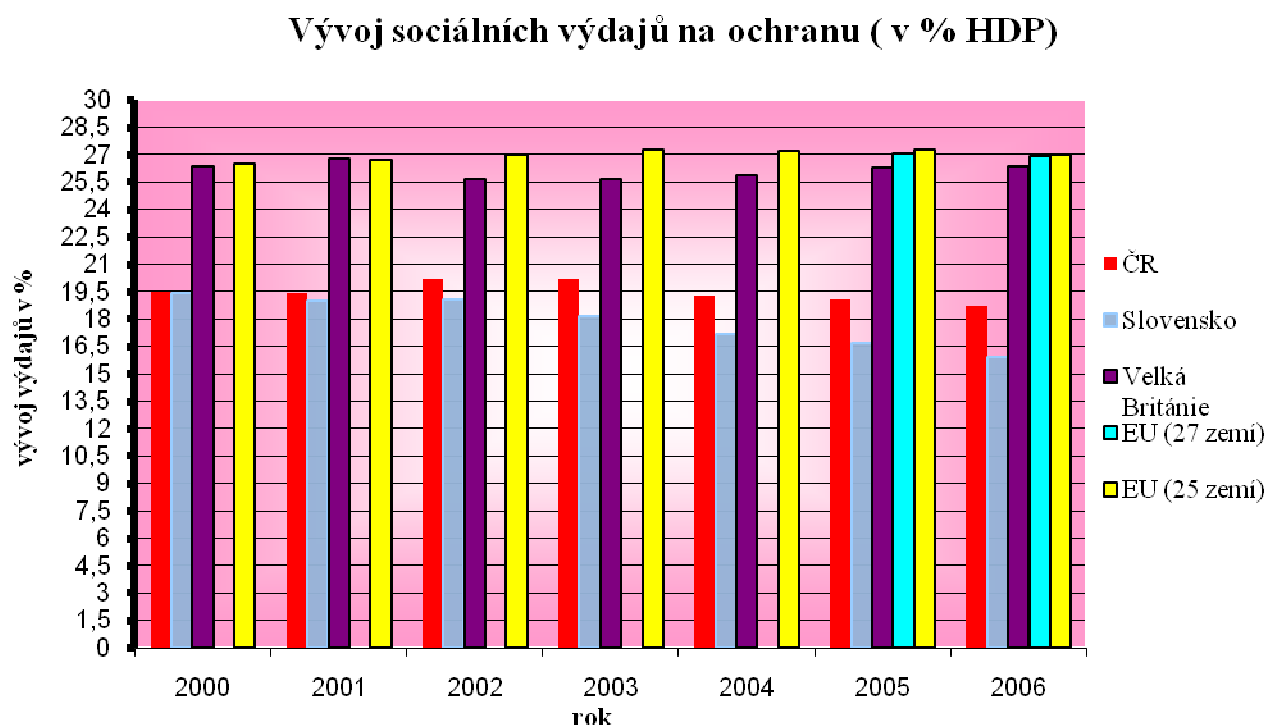
Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastní zpracování.

Příloha č. 4 Struktura vyplacených dávek SSP na Slovensku v roce 2008 (v mil. Sk)

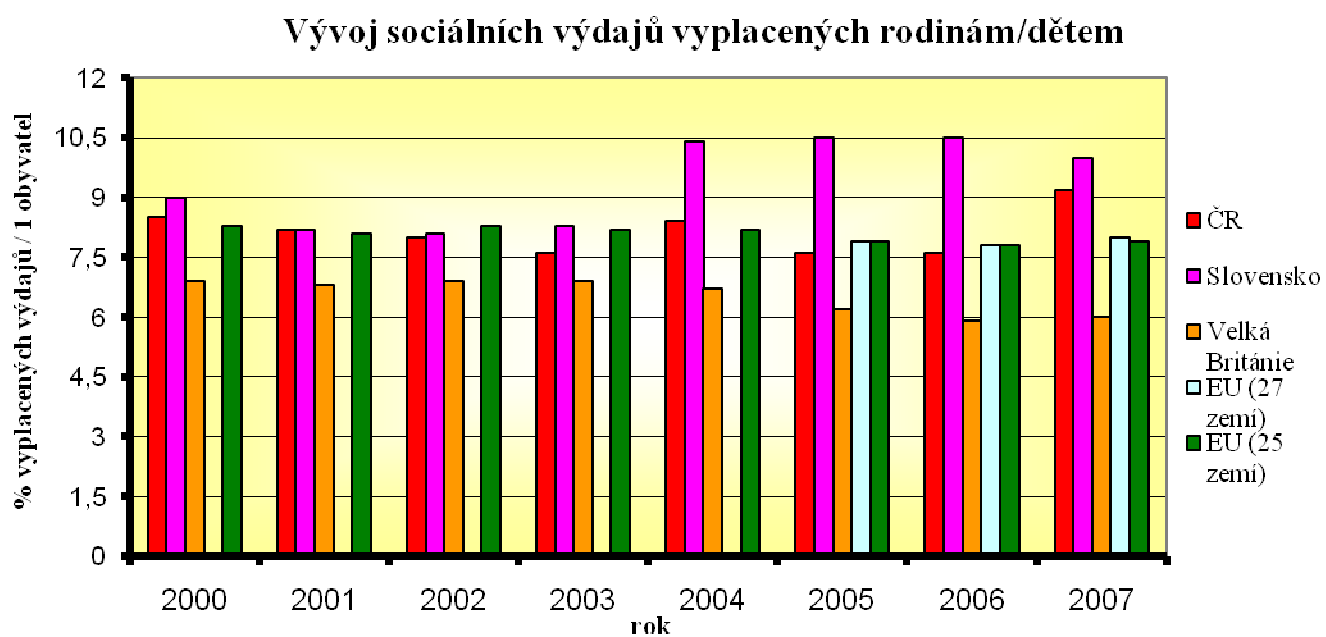
Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, vlastní zpracování.

Příloha č. 5 Vývoj sociálních výdajů na ochranu (v % HDP)

Zdroj: Databáze Eurostat, vlastní zpracování.

Příloha č. 6 Vývoj sociálních výdajů vyplacených rodinám/dětem

Zdroj: Zdroj: Databáze Eurostat, vlastní zpracování.

Příloha č. 7 Dávky vyplácené ženě před a po porodu

ČR	Slovensko	Velká Británie
<i>1. fáze</i>	<i>1. fáze</i>	<i>1. fáze</i>
peněžitá pomoc v mateřství	peněžitá pomoc v mateřství	peněžitá pomoc v mateřství
<i>2. fáze</i>	<i>2. fáze</i>	<i>2. fáze</i>
porodné	příspěvek při narození dítěte	porodné
přídavek na dítě	příplatek k příspěvku	přídavek na dítě
-	příspěvek rodičům (při narození dvou a více dětí)	-
-	přídavek na dítě	-
-	příplatek k přídavku na dítě	-
<i>3. fáze</i>	<i>3. fáze</i>	<i>3. fáze</i>
rodičovský příspěvek	rodičovský příspěvek	

Zdroj: Legislativa jednotlivých zemích, vlastní zpracování.